

Utveckling av ängs- och betesmarker ur lantbrukarens perspektiv

LISA BÜLOW 2015-05-20
MVEM12 EXAMENSARBETE FÖR MASTEREXAMEN 30 HP
MILJÖVETENSKAP | LUNDS UNIVERSITET

Utveckling av ängs- och betesmarker ur lantbrukarens perspektiv

En intervjustudie i Örskelljunga kommun

Lisa Bülow

2015

LUNDS
UNIVERSITET

Lisa Bülow

MVEM12 Examensarbete för Masterexamen 30 hp, Lunds universitet

Intern handledare: Johanna Alkan Olsson, CEC – Centrum för miljö- och klimatforskning, Lunds universitet

Extern handledare: Tord Andersson, Söderåsens Miljöförbund

CEC - Centrum för miljö- och klimatforskning

Lunds universitet

Lund VT 2015-05-20

Abstract

Meadows and pastures are one of the most species-rich habitats in Europe and Sweden. These ecosystems are dependent on ongoing care to keep their biological and cultural values alive. Farmers who manages meadows and pastures under certain conditions receive financial compensation from the EU. The politically formulated objectives of nature conservation, cultural heritage and biodiversity will, according to the Swedish nature conservation association, not be accomplished without the meadows and pastures.

This study reports on farmers' experiences and opinions about meadows and pastures in Örkelljunga municipality. Eight farmers were interviewed in their home using semi-structured interviews. The factors that affect the preservation of meadows and pastures on the basis of the interviewed farmers' perspective are: natural conditions, personal and cultural values, societal changes, profitability, the financial compensation for farmers, rules and controls. The study also shows that the majority of the visited farms have an uncertain future. This means that the meadows and pastures are in danger of not being managed in the future. The overall trend tells us that farms, farmers and grazing animals decrease in Sweden which leads to a reduction of meadows and pastures.

Innehållsförteckning

Ordlista: Definitioner för miljöersättning enligt jordbruksverket	9
Inledning	11
<i>Syfte .....</i>	<i>12</i>
<i>Frågeställningar.....</i>	<i>12</i>
Kontext.....	13
<i>Biologisk mångfald i ängs- och betesmarker .....</i>	<i>13</i>
<i>Jordbruks historia .....</i>	<i>14</i>
Det tidiga jordbruket	14
Ängen är åkerns moder.....	14
Jordbruket från 1700-talet till idag.....	15
Boskapsskötselns utveckling.....	18
<i>EU:s jordbrukspolitik och ekonomiska ersättningar.....</i>	<i>18</i>
EU:s jordbrukspolitik i stora drag.....	18
Miljöersättning för skötsel av ängs- och betesmarker	19
<i>Ängs- och betesmarker i Örkelljunga kommun .....</i>	<i>23</i>
Metod	25
<i>Val av metod .....</i>	<i>25</i>
<i>Förberedelser.....</i>	<i>25</i>
<i>Urval.....</i>	<i>26</i>
<i>Genomförande.....</i>	<i>26</i>
Introduktionsbrev och introduktionssamtal.....	26
Semistrukturerade intervjuer	27
<i>Bearbetning och analys .....</i>	<i>28</i>

Resultat.....	29
<i>Bakgrundsinformation om lantbrukarna .....</i>	29
<i>Ängs- och betesmarkernas utveckling i historisk tid och framtid .....</i>	30
Historisk tid	30
Framtid	31
<i>Faktorer som påverkar lantbrukarna vid skötseln av ängs- och betesmarker.....</i>	32
Faktorerna i överblick	32
Naturliga förutsättningar.....	32
Personliga och kulturhistoriska värden.....	34
Samhällsförändringar	34
Lönsamhet	35
Ekonomiska ersättningar för lantbrukare.....	36
Regler och kontroller	37
<i>Vad kan man göra?.....</i>	39
Lantbrukaren	39
Samverkan mellan lantbrukare	40
EU och länsstyrelsen.....	41
Kommun och naturvårdsgrupp.....	41
<i>Sammanfattande resultat .....</i>	43
Diskussion.....	47
<i>Ämnets bredd och komplexitet.....</i>	47
<i>Lantbrukaren är nyckelfaktorn.....</i>	47
<i>Personliga och kulturhistoriska värden i relation till biologiska värden .....</i>	48
<i>Skillnader mellan heltidsbönder och hobbybönder.....</i>	49
<i>Samspelet mellan lantbrukare och kontrollanter.....</i>	49
<i>Kommunens roll .....</i>	50
<i>Den trädbärande betesmarken .....</i>	51
<i>Dåtidens ängsjordbruk mot dagens konstgödseljordbruk.....</i>	51
<i>Framtidens bonde .....</i>	52
<i>Analys av metoden .....</i>	53
<i>Avslutande ord .....</i>	54
Slutsatser	55

Tack.....	57
Referenser	59
Bilaga A Introduktionsbrev.....	64
<i>Utveckling av betesmarker i Örkelljunga Kommun .....</i>	<i>64</i>
Bilaga B Intervjuguide	66
<i>Inledning.....</i>	<i>66</i>
<i>Bakgrundsinformation om brukaren, gården och produktionen.....</i>	<i>66</i>
<i>Utvecklingen av betesmarker .....</i>	<i>67</i>
<i>Betesmarkernas användning, skötsel och värde .....</i>	<i>67</i>
<i>Ekonomiska stöd.....</i>	<i>68</i>
<i>Extrafrågor .....</i>	<i>68</i>
<i>Avslutning .....</i>	<i>68</i>

Ordlista: Definitioner för miljöersättning enligt jordbruksverket

Åkermark: Jordbruksskifte som används för växtodling eller som hålls i ett sådant tillstånd att den kan användas för växtodling. Man ska kunna använda marken utan någon annan förberedelse än användande av vanliga jordbruksmetoder och jordbruksmaskiner. Mark som används för bär- och fruktodling, plantskola eller där energiskog odlas räknas också som åkermark. Åkermark ger rätt till gårdsstöd.

Betesmark: Jordbruksskifte som inte är åkermark och som sköts med bete, avslagning eller putsning. På marken ska det växa gräs eller örter som kan användas som foder. Skog eller områden där insatser gjorts i syfte att gynna trätillväxten räknas inte som betesmark. Betesmark ger rätt till gårdsstöd.

Slätteräng: Jordbruksskifte som inte är åkermark och som används till slätter på eftersommaren till slätter eller för slätter kompletterat med efterbete. På slätterängen ska det växa gräs eller örter som kan användas som foder. Slätteräng ger rätt till gårdsstöd.

Skogsbete: Jordbruksskifte som inte är åkermark och som används till bete. Länsstyrelsen måste fastställa marken som skogsbete enligt skogsbete som ingår i ett åtagande för miljöersättning. Marken ska betas av djurslagen nötkreatur, får, get eller häst inom ett område som till största delen består av skog. Det ska finnas inslag av gamla träd och på marken ska det växa gräs, örter och ris som kan användas som foder. Skogsbete ger inte rätt till gårdsstöd.

Samtliga definitioner hämtade från Jordbruksverket 2015a.

Inledning

Gräsmarkernas ekosystem täcker ungefär 40 % av jordens totala landareal (White et al, 2000). Ängs- och betesmarker är en av de artrikaste biotoperna i Europa och Sverige (Schneider och Levenskog, 2007). Markerna är beroende av kontinuerlig skötsel för att deras biologiska och kulturella värden ska hållas vid liv (Dahlström et al, 2008). De flesta länder i Västeuropa har förlorat mer än 95 % av den ursprungliga gräsmarksarealen. Ängs- och betesmarksinventeringen mellan 2002 och 2004 visar att av 1800-talets två miljoner hektar hävdade gräsmarker finns det idag endast 464 300 hektar kvar i Sverige, detta motsvarar 1 % av Sveriges landareal (Jordbruksverket, 2005; Stenseke, 2006).

Traditionellt har gräsmarker varit av stor betydelse för det svenska jordbruket i form av betesmark och foderresurs (Stenseke, 2006). Under 1900-talet har gräsmarksarealerna minskat kraftigt då markerna inte längre passar in i dagens moderna jordbruk som kräver produktivare marker. Ett minskat antal betesdjur har också gjort att en betydande förlust av betesmarkerna har skett. Vissa betesmarker har gjorts om till åkermark men en stor del av markerna har övergetts eller planterats med skog.

Då förändrade förutsättningar i jordbruket har medfört att gräsmarker hotas av igenväxning ger detta stora förluster i natur- och landskapsvärden (Nitsch, 2009). Under de senaste 50 till 100 åren har ett stort antal arter associerade med ängs- och betesmarker minskat (Dahlström et al, 2008). Lantbrukare som sköter ängs- och betesmarkerna enligt ett rad uppsatta villkor får miljöersättning genom landsbygdsprogrammet som är en del av EU:s jordbruksstöd (Sveriges riksdag, 2015). Miljöersättningarna syftar till att stödja en levande och utvecklande landsbygd och miljöersättningen för ängs- och betesmarker ska gynna öppna marker med betande djur.

De politiskt formulerade målen för naturvård, kulturmiljövård och biologisk mångfald kommer, enligt Sveriges naturskyddsförening, inte kunna uppnås utan de svenska naturliga gräsmarkerna. För att nå det nationella miljömålet ”Ett rikt odlingslandskap” måste arealen hävdad naturbetesmark öka på många håll i landet skriver Ekstam och Forshed år 2000.

För att skapa en bättre förståelse för lantbrukarnas uppfattning om de svenska ängs- och betesmarkerna är detta en rapport som redogör för åtta gårdar med synpunkter och resonemang. Lantbrukarna och deras familjer är genom

djurhållningen den viktigare pusselbiten i arbetet med att hålla ängs- och betesmarker i hävd. Med utgångspunkt från dessa gårdar är tanken att skapa en bild av vilka faktorer som påverkar lantbrukaren i vardagen. Genom studien har lantbrukarna också lyft fram en del hinder och målkonflikter som gör det svårt för dem att nå bästa möjliga lösningar.

Syfte

Syftet är att analysera lantbrukarens erfarenheter och åsikter angående ängs- och betesmarker i Örkelljungas kommun och med det som utgångspunkt ta reda på vad som behövs för att bevara och förstärka biologisk mångfald.

Frågeställningar

Hur upplever lantbrukarna den historiska utvecklingen av ängs- och betesmarker i Örkelljunga kommun? Hur ser de på ängs- och betesmarkernas framtidsutsikter?

Vilka faktorer påverkar lantbrukarna att gynna eller inte gynna ängs- och betesmarkerna?

Vad anser lantbrukarna kan förbättras för att underlätta för dem att hålla ängs- och betesmarkerna i hävd?

Kontext

Biologisk mångfald i ängs- och betesmarker

Ängs – och betesmarker är bland de artrikaste biotoperna i Sverige (Stenseke, 2006). Av de svenska kärlväxtarterna kan vi finna åtminstone hälften i jordbruksmiljö (Bernes, 2011). Jordbrukslandskapet är också livsrum för en ungefär lika stor andel av landets däggdjursarter. Av de häckande fågelarterna bedöms närmare femtio vara mer eller mindre knutna dit under häckningstiden. Bland dagfjärilar, bin, humlor och andra insekter finns många arter som uteslutande finns i det brukade landskapet. Jordbrukets nutida mångfald är till stor del koncentrerad till det som fortfarande finns kvar av äldre miljöer.

De allra artrikaste markerna är de spillror som ännu återstår av gamla tiders slåtterängar (Bernes, 2011). Deras rikedom på arter beror främst på den årliga slåttern, följt av en tids bete. Denna traditionella skötselmetod skapar livsrum för en mängd olika växter, alla mer eller mindre lågvuxna och ljuskrävande. Liksom slåttern skapar även betet utrymme för ljuskrävande växter som utan hävd hade konkurrerats ut av mer högvuxna arter. Förmågan att uthärda näringsbrist är ett gemensamt drag för många växter som förekommer på både betesmarker och ängar.

Närmare hälften av dagens betesmarker har i själva verket ett förflutet som ängsmark (Bernes, 2011). När behovet av slåtterängar avtog på 1800-talet var det framför allt de magraste markerna som kom att användas till bete istället för att plöjas upp till åker. Idag har många av de tidigare artrika betesmarkerna fått sin produktivitet förhöjd genom gödsling, kalkning, dränering, sådd av vallväxter eller andra former av kultivering. Sådana åtgärder gynnar i allmänhet ett begränsat antal konkurrenskraftiga gräs och örter på övriga växters bekostnad. Resultatet blir en kraftig minskning av artantalet, inte bara bland växterna själva utan också bland de insekter och andra djur som är beroende av dem.

Jordbrukshistoria

Det tidiga jordbruket

De äldsta spåren av åkerbrukande och boskapshållande befolkning i Skåne är från cirka 4200 f. Kr (Emanuelsson et al, 2002). Under denna tid hade man vandrande åkerbruk där den utnyttjade marken gav några få skördar för att därefter ligga i träda en lång period. Kring år 500 f. Kr. ökade Sveriges population tio till tjugo gånger jämfört med då odling och boskapsskötsel först infördes i landet (Bernes, 2011). Under denna tid byggdes gradvis en helt ny struktur fram i boskapsskötseln. Boskapen gick ursprungligen ute året runt men nu blev det allt vanligare att ta in boskapen under vinterhalvåret.

Tack vare en intensivare boskapsskötsel och stallning av djuren kunde man ta tillvara på gödseln (Emanuelsson et al, 2002). Viss gödsling förekom troligtvis redan under slutet av bronsåldern men systematiskt användande av gödsel slog igenom först under den yngre järnåldern 500-700 e Kr. Detta skedde i samband med byarnas fastläggning eftersom man nu hade möjligheten att bruka permanenta åkrar. Konsten att smida järn tillförde en rad förbättrade redskap som medförde möjligheten att slå gräs, först med skäror och senare med liens hjälp (Bernes, 2011). Ett fåtal hundra år senare har betesmarker och åkermarker expanderat och större delen av slättbygderna var runt år 1000 uppodlade (Emanuelsson et al, 2002).

Ängen är åkerns moder

”Ängen är åkerns moder” konstaterade lanthushållaren Schering Rodenhane på 1600-talet (Naturskyddsföreningen, 2006). Fram till 1700-talets mitt bredde ängsmarkerna ut sig och ängen var det viktigaste markslaget som livnärde kreaturen med ängshö och löv. De marker som först kom till användning var naturliga gräsmarker såsom kärr, stränder, myrkanter och annan översvämningsmark (Jerling, 1984). Sidvallsängar, som dessa kom att kallas, är våra äldsta ängar och uppstod förmodligen runt järnålderns mitt (Naturskyddsföreningen, 2006).

Senare kom man underfund med att även andra marker kunde omformas så att de bar gräs, detta gjordes bland annat genom svedjning (bränning). Genom detta uppkom hårdvallsängen eller fastmarksängen som den också kallas. Lövträd som ask, alm och lind gynnades för foderproduktion på framförallt hårdvallsängen, på detta sätt uppstod lövängar (Jerling, 1984). I tabell 1 sammanfattas några av de historiska händelserna i jordbrukets historia mellan 4200 f. Kr. till 1700 e. Kr.

Tabell 1. Jordbrukets historiska utveckling i Skåne mellan 4200 f. Kr. till 1700 e. Kr. (Emanuelsson et al, 2002).

Arkeologisk period	Årtal	Historia
Bondesstenåldern och Bronsåldern 4200 – 400 f. Kr.	4200 f. Kr.	Första åkerbrukande och boskapshållande befolkningen.
	1800 – 1500 f. Kr.	Odlade arealen ökar
	500 f. Kr.	Klimatförsämringar och ökad nederbörd. Längre och svårare vinter. Vinterstallning av boskapen.
Järnåldern 400 f. Kr. – 1050 e. Kr.	400 e. Kr.	Första järnredskapen: möjlighet att slå gräs, först med skärar och senare med liens hjälp. Gräshö börjar användas som vinterfoder.
	500 – 700 e. Kr.	Användning av gödsel på åkrarna.
	1000 – 1700 e. Kr.	Skogen går starkt tillbaka. Betesmarker och åkermarker expanderar.

Jordbruket från 1700-talet till idag

Under 1700-talet låg bondgårdarna, som idag ligger utspridda i landskapet, i byar med upp till 20-30 gårdar i varje by (Gadd, 2009). Åkerfälten som låg runt varje by var uppdelade i många små tegar, här odlade man spannmål och varje bonde kunde ha ett trettiotal sådana tegar (åkerstycken) att sköta. Tegarna låg, tillsammans med dem som tillhörde övriga bönder i byn, fördelade på ett, två eller tre gårdarna, som var för sig var inhägnade eller på annat sätt skyddade mot betande djur. Ett av gårderna låg varje odlingsår i träda: obesådd och användes som betesmark.

Ängen som bredde ut sig utanför åkern slog bönderna varje sommar för att få vinterhö till boskapen (Jordbruksverket, 2001). Större delen av växtnäringen cirkulerade inom gården och eftersom ängen var livsmedelsförsörjningens bas sköttes den med stor noggrannhet. Utmarken användes huvudsakligen som betesmark. I enstaka fall kunde det också växa skog på utmarken men slätt och mellanbygder var som regel betydligt skogsfattigare än vad de är idag (Gadd, 2009). Ved och virke var en bristvara. Se en schematisk bild över denna tids jordbruk i figur 1, bild A.

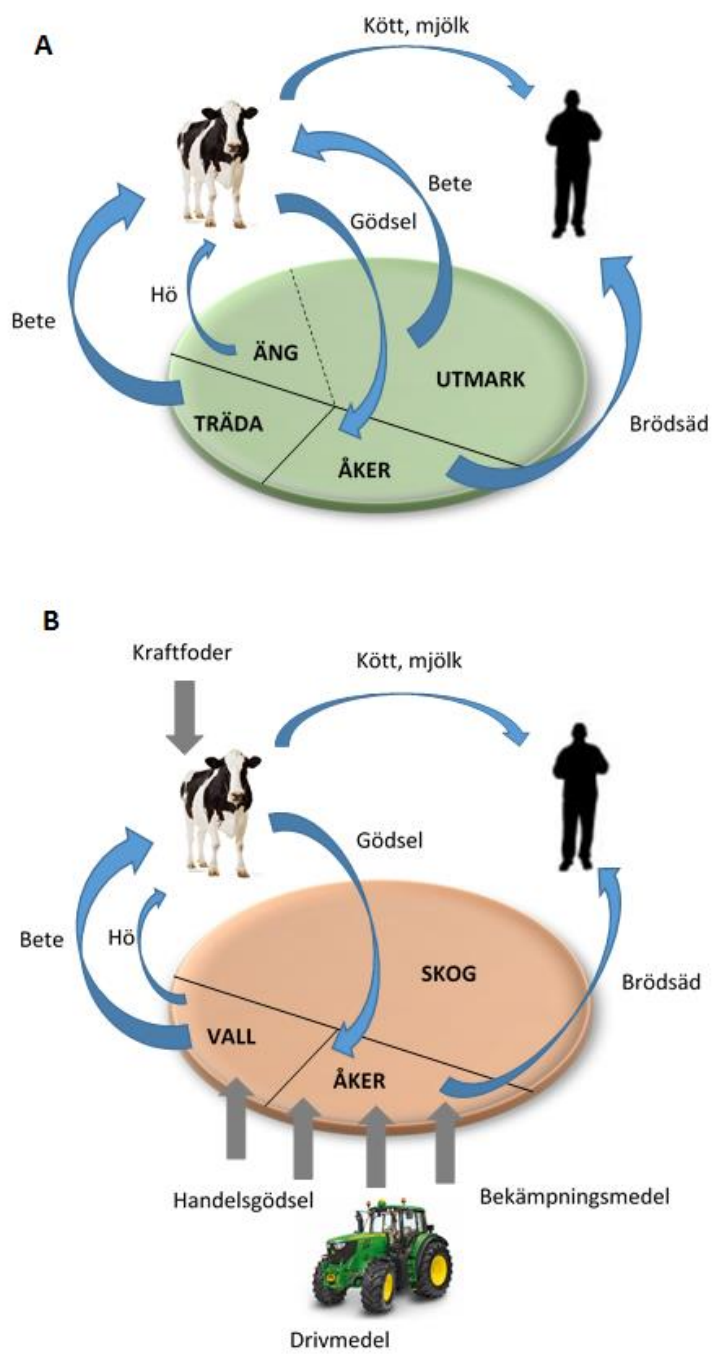
Djuren var betydligt mindre, en normal allmogeko gav på 1700-talet ca 600 kg mjölk per år, vilket är mindre än en tiondel av vad en ko ger idag (Gadd, 2009). Några mekaniserad hjälpmedel förekom knappast i jordbruket. Skörd, höslätter och

tröskning skedde med handredskapen skära, lie och slaga. Bearbetning av jorden skedde med plog, årder och harv som var förspända med hästar eller oxar, ibland kor. En betydande majoritet av befolkningen var sysselsatt i jordbruket, 90 % bodde på landsbygden och ca 80 % tillhörde jordbrukarbefolkningen.

I Sverige och övriga Västeuropa, skedde under 1700- och 1800-talen stora jordbruksförändringar (Gadd, 2000). Förändringarna sammanfattas ofta med begreppet den agrara revolutionen. Omvandlingen handlade om nya redskap, nya odlingsväxter och nya sätt att bruka jorden. Åkern och plogen började dominera jordbruket.

Många av skillnaderna mellan 1700-talet och nutiden hade försvunnit redan för hundra år sedan, i början på 1900-talet (Gadd, 2009). Ett helt annat jordlandskap hade uppstått vid den här tiden, mycket mer likt det vi har idag. Gårdarna låg nu tämligen utspridda och åkerarealen hade vuxit så kraftigt att ängen nästan helt försvunnit. Gran och tall planterades på tidigare trädlösa utmarker eftersom foderproduktionen på åkern hade ökat så pass att utmarks-betet inte längre behövdes. Hushållet kunde vara mer eller mindre självhushållande med allt från livsmedel till redskap, tyg, skinn till kläder och skor samt virke och arbetskraft till husbyggnad. I början av 1900-talet kunde en jordbrukare börja använda sig av saker inköpta på marknaden såsom bränsle, utsäde, konstgödsel, ungdjur eller kycklingar, för att förädla och sedan åter sälja det vidare. Handelsgödsel blev vanligt efter andra världskriget (Flygare och Isacson, 2003). Dessa faktorer gjorde att bonden bara behövde ett markslag: åkern. Senaste 50 åren har ett jordbruk vuxit fram med höga krav på produktivitet. Se en schematisk bild över dagens konstgödseljordbruk i figur 1, bild B.

Figur 1. Schematiska bilder som visar skillnaden mellan 1700-talets jordbruk (A) och dagens konstgödseljordbruk (B).

Boskapsskötselns utveckling

Nötkreatur för produktion av mjölk och kött har funnits i Sverige sedan jordbruket kom hit för uppåt 6000 år sedan (Nitsch, 2009). Förändringar i lantbrukets produktionsvillkor de senaste decennierna har lett till en markant minskning av antalet nötkreatur och antalet gårdar som har sådana djur. I dag är jordbruksföretagen bara en sjättedel så många som på 1920-talet. På 1920-talet hade 98 % av alla jordbruksföretag mjölkkor, men därefter har kreatursskötseln koncentrerats mycket kraftigt. År 1970 hade vi 760 000 mjölkkor fördelade på 96 000 gårdar. Statistik från 2014 visar att vi idag har mindre än 5 000 företag med mjölkkor och att siffran minskar stadigt (Jordbruksverket, 2014). Samma nedåtgående trend syns även på företag med kor för uppfödning av kalvar.

EU:s jordbrukspolitik och ekonomiska ersättningar

EU:s jordbrukspolitik i stora drag

EU:s gemensamma jordbrukspolitik består av tre delar: marknadsstöd, inkomststöd och landsbygdsutveckling (Europeiska kommissionen, 2014). Marknadsstödet syftar till att ge bönderna stabilitet och motverka osäkerhetsfaktorer. Stödet innebär att EU stödköper jordbruksprodukter, betalar för att varan lagras eller stödjer marknadsföring (Sveriges riksdag, 2015). De flesta marknadsstöden riktar sig till större företag. I Sverige är det Jordbruksverket som har ansvar för marknadsstöden.

Inkomststödet ska ge bönderna grundläggande inkomster och hjälpa dem att bevara natur och miljö (Sveriges riksdag, 2015). I Sverige får man som aktiv lantbrukare så kallat gårdsstöd som betalas ut då mark sköts som jordbruksmark oavsett vad som odlas, med förutsättning att lantbrukaren följer lagar och regler. Gårdsstödet, eller inkomststödet/direktstödet som det kallas inom EU, beräknas i förhållande till hur mycket mark ägaren brukar. Länderna inom EU har möjligheter att själva välja hur direktstödet ska utformas i sitt land. En lantbrukare måste ha minst fyra hektar mark med stödrätter för att få gårdsstöd. Systemet för stödrätter skapades 2005 och då fick brukarna en stödrätt per hektar mark. Stödrättens genomsnittliga värde idag är cirka 200 euro per hektar mark.

Den tredje delen av EU:s jordbrukspolitik är landsbygdsutveckling eller som det också kallas, landsbygdsprogrammet (Europeiska kommissionen, 2014; Sveriges riksdag, 2015). Landsbygdsprogrammet syftar till att stödja en levande och utvecklande landsbygd som inte bara producerar livsmedel (Sveriges riksdag,

2015). Viktiga delar i programmet är miljö och hållbar utveckling och stöd ges bland annat till aktiva bönder som håller markerna öppna med betande djur. I programmet ska även nationella och regionala program tillgodoses för att kunna möta särskilda behov och utmaningar (Europeiska kommissionen, 2014). Marknadsstöd och inkomststöd finansieras helt av EU medan landsbygdsutvecklingen samfinansieras med medlemsländerna. Enligt Europeiska kommissionen är Sveriges lantbrukare näst mest beroende av EU-bidrag inom EU (Ander, 2013). Gårdsstödet andel av jordbrukets nettoinkomster är 45 %.

Miljöersättning för skötsel av ängs- och betesmarker

Miljöersättningarna till lantbrukare i Sverige hade sin start 1986 (Bernes, 2011). Avtal tecknades då till lantbrukare som hade marker av stort intresse för naturvården och som åtog sig att bruka dem med traditionella metoder. Efter Sveriges inträde i EU 1995 och därmed anslutning till landsbygdsprogrammet har de ekonomiska ersättningarna för värdefull mark ökat kraftigt. Idag utgår miljöersättningar på drygt 2 miljarder kronor per år till marker och brukningsformer som uppfyller särskilda krav. I Sverige administreras och tillämpas EU:s regleringar av Jordbruksverket. Kontroll och uppföljning sköts av Länsstyrelserna.

Från 2007 har miljöersättningen för skötsel av ängs- och betesmarker bestått av ersättningen för allmänna värden och ersättning för särskilda värden. Särskilda värden utgår endast till de ängs- och betesmarker som har höga natur- och kulturvärden. En förutsättning för båda stöden är att brukaren söker ersättningarna och ingår ett åtagande att sköta marken eller markerna efter en rad villkor i minst fem år. Se samtliga villkor för ängs- och betesmarker i figur 2 och villkor för skogsbeta i figur 3. För att få ersättningen krävs först och främst att marken är en betesmark enligt den definition som gäller för miljöersättningssystemet. Det innebär att marken skall betas varje år, att den skall ha tillräckligt fodervärde för betesdjuren, att den inte gödslas, att den inte är lämplig att plöja samt att den är jordbruksmark. Det senare innebär att marken inte får användas till något annat än jordbruk.

<p>Betesmark med allmänna värden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • marken betas varje år • växtligheten på marken består av gräs, örter eller ris som kan användas som foder • marken har mindre än 60 träd per hektar i så kallade trädömråden. Ett trädömråde är minst 0,1 hektar. • marken har områden som är mindre än 0,01 hektar där djuren inte kan beta, det kan vara områden med impediment eller buskar. • marken har mindre än 5 % impediment eller buskar.
<p>Betesmark med särskilda värden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • marken betas varje år • växtligheten på marken består av gräs, örter eller ris som kan användas som foder • marken har höga natur- eller kulturvärden som behöver särskild skötsel till exempel en unik flora • marken inte är påverkad av gödsling eller andra produktionshöjande åtgärder. Betesmarker som har höga kulturhistoriska värden eller höga biologiska värden som är knutna till träd och buskar får vara mer påverkade av produktionshöjande insatser.
<p>Slätteräng med allmänna värden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • marken slås varje år • växtligheten på marken består av gräs, örter eller ris som kan användas som foder.
<p>Slätteräng med särskilda värden</p>	<ul style="list-style-type: none"> • marken slås varje år • växtligheten på marken består av gräs, örter eller ris som kan användas som foder • marken bara i liten grad är påverkad av gödsling eller andra produktionshöjande åtgärder • marken har höga natur- eller kulturvärden som behöver särskild skötsel till exempel en unik flora.

Figur 2: Villkor för betesmarker och slätterängar med allmänna respektive särskilda värden (Jordbruksverket, 2015b).

Skogsbete

- marken består av skog som betas varje år
- växtligheten på marken består av gräs, örter eller ris som kan användas som foder
- trädskiktet har uppkommit genom spontan föryngring
- trädskiktet består av träd i olika åldrar och vanligen av olika trädslag. Gamla träd visar på att det har funnits skog på marken under en lång tid.
- marken har inte historiskt varit inägomark, det vill säga åker, ängsmark, tomtmark eller liknande
- skogen har inte gallrats för att gynna virkesproduktion och inte heller kalhuggits, men skogen kan ha plockhuggits
- växtligheten visar på långvarig beteshävd. Det kan synas på att träd och buskar är påverkade av bete.

Figur 3. Villkor för skogsbete (Jordbruksverket, 2015c).

En ny definition av betesmark inom miljöersättningssystemet infördes 2009 (Jordbruksverket, 2012). Detta som en följd av kritik från EU-kommissionen för att Sverige gett ersättning till mark som av kommissionen inte betraktades som jordbruksmark. Den striktare betesmarksdefinitionen innehåller ett tak för max antal tillåtna träd (Helgesson, 2013). För allmänna värden gäller 50 träd/ha, och för särskilda värden kan tillåtas upp till 100 träd/ha. Den nya definitionen har fått kritik från flera håll. Bland annat har den sagts vara för byråkratisk, stelbent och inte anpassad efter svenska förhållanden (Gärdenfors, 2010; Ihse, 2011; Jordbruksverket, 2012).

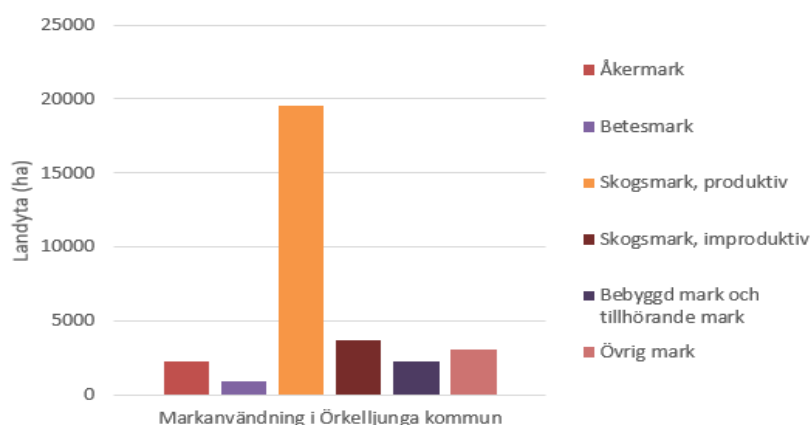
En ny stödperiod startar år 2015 med ett antal ändringar i miljöersättningssystemet (Jordbruksverket, 2015b). Framförallt har ett nytt stöd för unga lantbrukare kommit till. Syftet med bidraget är att göra det lättare för personer under 40 år att starta ett jordbruksföretag. Kravet är att personen startar eller har startat ett jordbruksföretag för första gången 2010 eller senare. Stödet för betesmarker och slätterängar kommer delas upp i tre olika ersättningar: betesmarker och slätterängar, restaurering av betesmarker och slätterängar samt en för fäbodrar. Alla beslut är ännu inte klara inför den nya stödperioden. En historisk överblick av EU:s jordbrukspolitik ges i figur 4.

Figur 4. Historisk överblick av EU:s jordbrukspolitik och miljöersättningen för ängs- och betesmarker. (* Europeiska kommissionen, 2014; ** Sveriges riksdag, 2015)

Ängs- och betesmarker i Örkelljunga kommun

Åkermark och betesmarker utgör 10 % av den totala landytan i Örkelljunga kommun (Sveriges statistiska centralbyrå, 2010). Kommunen domineras av skog varav 11 % är improduktiv skogsmark och 60 % av ytan är produktiva skogsmark. Se figur 5. Tidigare har Örkelljunga haft mindre skog och ett öppnare landskap med ljunghedar och betesmarker (Örkelljunga kommun, 2008). Ängs- och betesmarkerna riskerar att minska ännu mer på grund av igenväxning och plantering. Att bevara de resterande ängs- och betesmarkerna för att bibehålla den biologiska mångfalden är en viktig del av naturvården i kommunen.

Figur 5. Markanvändningen i Örkelljunga kommun år 2010, respektive mark-typ är redovisat i hektar (Sveriges statistiska centralbyrå, 2010).

I Örkelljunga kommun har, genom ängs- och betesmarksinventeringen mellan 2002 och 2004, 48 marker på totalt 171 ha inventerats. Naturskyddsföreningen, i samarbete med Örkelljungas Naturvårdsgrupp, har nyligen gjort en inventering av ögödslade betesmarker med höga naturvärden i Örkelljunga. Målet för den studien är att ta fram skräddasydda skötselplaner för varje område. Projekt kommer slutredovisas inom kort.

Naturvårdsgruppen i Örkelljunga bildades 2001 och har syftet att diskutera naturvårdsrelaterade problem och pågående projekt inom naturvård i kommunen. Gruppen träffas tre till fyra gånger per år och innehåller personer med olika bakgrund. Representanter i naturvårdsgruppen är:

- Tjänstemän och politiker från Örkelljunga kommun

- Naturskyddsföreningen
- Miljöstrateg i Örkelljunga kommun
- Lantbrukarnas riksförbund LRF
- Regionmuséet Kristianstad
- Skogsstyrelsen
- Hushållningssällskapet

Metod

Val av metod

Avgränsning och metodik har formats av en kort förstudie samt diskussioner med handplockade personer inom Söderåsens Miljöförbund, Naturskyddsföreningen i Örkelljunga och Lantbrukarnas riksförbund. Förstudien grundar sig i information från Sveriges statistiska centralbyrå, miljöaktuellt rankning, kommunens årsredovisning samt tidigare miljöplaner. En kvalitativ studie med personliga intervjuer valdes eftersom syftet med forskningen är att försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera samt att hitta ett mönster (Trost, 1993). Denscombe (2009) anser att intervjuer bör användas när forskaren behöver få djupare insikt i människors åsikter, uppfattningar, känslor, och erfarenheter. Studien vill få en god uppfattning om lantbrukarens åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter kring och i relation till betesmarker och djurhållning.

Förberedelser

Wärneryd (1993) föreslår olika typer av förberedelser för att fånga upp de huvudsakliga aspekterna för det fenomen man ska studera. Diskussion och/eller pilotintervjuer med ett antal handplockade personer är en variant för att få grepp om aspekter man kan ta upp i undersökningen men också för att få uppslag till eller testa möjliga intervjufrågor. Tre personer blev handplockade för att föra diskussioner med samt jobba fram en urvalsram, alla med motiveringen att de var speciellt insatta, kunniga och intresserade av fenomenet som ska undersökas. Personerna var:

- Mats Gustavsson, representant för lantbrukarnas riksförbund, medlem i naturvårdsgruppen i Örkelljunga och själv lantbrukare med köttproduktion i Örkelljunga kommun.
- Janne Johansson och Leif Sigbo, biologer och inventerare för naturskyddsföreningen som har jobbat ute på markerna i kommunen under många år samt utfört den senaste inventeringen av betesmarker med höga naturvärden.

Ett möte med Mats Gustavsson hölls tidigt i studien för att diskutera upplägget till projektet. Diskussion fördes om vilka intervjufrågor som är passande respektive inte passande att ställa till markägare. En pilotintervju utfördes med Mats för att kunna testa intervjuguiden och förbättra den.

Möte med Janne Johansson och Leif Sigbo hölls för att diskutera projektet och intervjufrågorna. Syftet med mötet var även att samla in uppgifter om de inventerade markerna samt att få kontaktuppgifter till markägarna.

Urval

Urvalsramen utgjordes av en förteckning över eventuellt intressanta personer i populationen. Detta var markägare med ängs- och/eller betesmark i Örskelljunga kommun. Ramen byggdes upp med uppgifter om personernas mark och eventuell produktion samt hur de kunde bli kontaktade. Utifrån urvalsramen gjordes ett strategiskt urval för att bedöma vilka personer som skulle bli tillfrågade att ställa upp på intervju. Vidare har snöbollsmetoden tillämpats vid varje intervju för att utöka möjliga svars personer och komplettera kontaktuppgifter. Snöbollsmetoden innebär att kontakt tas med person i en population som sedan hjälper forskaren att kontakta andra personer (May, 2001). Fokus i urvalet låg i att hitta rätt personer för intervjuerna och få en kvalitativ undersökning. Enligt Kvale (1997) tar för stort antal intervjuer onödigt lång tid och förhindrar möjligheten att göra mer ingående tolkningar av intervjuerna.

Genomförande

Introduktionsbrev och introduktionssamtal

Ett introduktionsbrev skickades ut till de lantbrukare som blev utvalda ur urvalsramen. Brevet hade syftet att informera om avsändaren, syftet med studien, varför den gjordes och hur intervjuerna skulle gå till. I samband med introduktionsbrevet skickades även en intervjuguide för att förbereda den intervjuade på vilka frågor som kommer att ställas vid eventuell intervju. Brevet följdes av telefonkontakt för att ytterligare motivera personen att ställa upp på intervju samt boka in en tid att träffas. Se introduktionsbrevet i bilaga A.

Semistrukturerade intervjuer

Av de varianter av kvalitativa intervjuer som finns (strukturerade, semistrukturerade och ostrukturerade) har semistrukturerade intervjuer utförts i denna studie. Tanken med semistrukturerade intervjuer är att frågorna ska besvaras med egna ord. Det finns inga bestämda svarsalternativ som exempelvis ja/nej eller öppna frågor baserade på informantens svar. Den intervjuade har fått lov att utveckla sina idéer och förklara sin syn på fenomenet, ordningen på intervjufrågorna har därför anpassats utifrån vad som har känts mest naturligt vid respektive intervju (Denscombe, 2009).

Intervjuguiden som har använts som en grund vid varje intervjutillfälle innehåller ett antal frågor som behandlar 4 olika områden:

- Bakgrundsinformation om brukaren, gården och produktionen
- Utvecklingen av betesmarker
- Betesmarkernas användning, skötsel och värde
- Ekonomiska stöd

Två frågor (nämnda extrafrågor i intervjuguiden) har utformats efter ett antal intervjuer. Extrafråga 1 har ställts till 3 personer och extrafråga 2 har ställts till 4 personer. Se hela intervjuguiden i Bilaga B.

Åtta lantbrukare intervjuades. Då det totalt finns cirka 20 stycken lantbrukare i kommunen blev runt 40 % av populationen intervjuade. Sju av intervjuerna genomfördes som personliga intervjuer varav sex av dem i samband med ett besök i svarspersonens bostad. Vid besöket gjordes även en rundvandring på gården och brukarens marker. En intervju genomfördes över telefon. Telefonintervjun tog 11 minuter, de personliga intervjuerna tog 30-90 minuter och besöken tog mellan 1 till 3 timmar. Enligt Esaiasson et al (2012) kan 10-15 minuter vara passande för en telefonintervju medan en personintervju kan uppgå till 60 – 90 minuter. Motivationen till besöksintervjuer var att svarspersonerna skulle känna sig trygga i miljön samt ha möjlighet att visa upp sina betesmarker och djurhållning. Vid personliga intervjuer finns det möjlighet att ställa många och relativt komplexa frågor och på så vis kunna göra mer ingående tolkningar av intervjuerna än vid exempelvis telefonintervjuer.

Dokumentationsmetoden vid intervjuerna har varit löpande anteckningar och ljudinspelning.

Bearbetning och analys

De inspelade intervjuerna lyssnades igenom och några korta anteckningar fördes. Intervjuerna transkriberades samt summerades i en tabell. Utskrifterna och summeringarna skummades igenom för att få ett helhetsintryck. Därefter lästes svaren mer grundligt. Från svaren urskildes olika teman genom kodning och kategorisering. Vid kodningen markerades textavsnitt som handlade om ett visst område eller gav ett visst budskap (Thomsson, 2002). Textavsnittet kommenterades kort i kanten av texten. Vid kategoriseringen användes färger i texten att markera förekomst eller icke förekomst av en viss kategori, alternativt att personen var för eller emot något (Esaiasson et al, 2012). De delar av intervjuerna som behandlar samma tema (som har samma koder eller där samma ord eller begrepp används) klipptes ut för att bilda en ny egen textmassa. När intervju svaren sorterats i de olika tema plockades underteman ut. Analysen resulterade i följande teman och underteman:

- Bakgrundsinformation om lantbrukarna
- Ängs- och betesmarkernas utveckling i historisk tid och framtid
  - Historisk tid
  - Framtid
- Faktorer som påverkar lantbrukarna vid skötseln av ängs- och betesmarker
  - Naturliga förutsättningar
  - Personliga och kulturhistoriska värden
  - Samhällsförändringar
  - Lönsamhet
  - Ekonomiska ersättningar för lantbrukare
  - Regler och kontroller
- Vad kan man göra?
  - Lantbrukaren
  - Samverkan mellan lantbrukare
  - EU och länsstyrelsen
  - Kommun och naturvårdsgrupp

Resultat

Bakgrundsinformation om lantbrukarna

En allmän bakgrund om de intervjuade lantbrukarna med information som ålder, produktion och markarealer med mera.

Studien omfattar 8 lantbrukare mellan åldern 31–66 år. Tre av brukarna har köttproduktion, två har mjölkproduktion och en har både mjölk- och köttproduktion. Två av lantbrukarna är hobbybönder och har annan huvudsaklig inkomstkälla. Djurhållningen skiljer sig mellan lantbrukarna från 8 till cirka 100 djur, där de två hobby-bönderna har minst antal djur. Dessa två har även minst arealer mark både totalt sett och sett till betesmark. Se tabell 2.

Tabell 2. Allmän information om lantbrukarna

KÖN OCH ÅLDER	TID SOM LANTBRUKARE	PRODUKTION	DJURHÅLLNING (nötkreatur i antal)	TOTAL MARK (hektar)	GRÄSMARKER (hektar)
Man 31 år	Sedan 2007	Köttproduktion	45	120	50
Man 46år	Sedan 1992	Köttproduktion	Cirka 30	70	35
Man 48 år	Sedan cirka 1995	Mjölk och köttproduktion		100	18
Man 48 år	Sedan 1987	Mjölkproduktion	80	83	11,5
Man 58 år	Sedan cirka 1980	Hobby	9	30	5
Man 62år	Sedan 1970	Köttproduktion		170	
Man 62 år	Sedan 1991	Mjölkproduktion	35	41	20
Man 66år	Sedan 1988	Hobby	8	14	7,7

Ängs- och betesmarkernas utveckling i historisk tid och framtid

Avsnittet redogör för de intervjuade lantbrukarnas uppfattning om ängs- och betesmarkernas utveckling bakåt och framåt i tiden.

Historisk tid

Alla lantbrukarna är antingen uppväxta på gården de idag bor på, har växt upp i en närliggande gård eller på annat sätt, exempelvis genom släkting eller bekant, tagit del av lantbruk tidigt i livet. Alla är eniga om att området kring gården ser, i det stora hela, ut som bakåt i tiden. Jorden har brukats där under lång tid och därmed har markerna förblivit öppna. Hos några av brukarna har små förändringar skett då det har blivit våtare, därmed finns det markbitar som har brukats av förfäder som idag är svårbrukade. En brukare berättar att vissa delar av hans mark antagligen har övergått från betesmark till skog då hans far hade en mer omfattande odling.

Betesmarkerna inom Örkelljunga kommun minskar i andel menar alla de intervjuade lantbrukarna. Många berättar om tidigare betesmarker i Örkelljunga, där det idag är igenväxt eller planterat. De flesta tycker att skogen i kommunen också har förändrats, på så vis att det har blivit mer gran. Alla är eniga om att både den minskade andelen betesmarker och den ökade andelen gran i kommunen är en tråkig utveckling

För bara 20-25 år sedan fanns mjölkproduktionen i skogsbygderna men nu har den flyttats ut till slättbygderna. En brukare tycker det är synd då mjölkproduktionen länge har varit motorn i bygder som Örkelljunga. Han berättar om hur det var på 70-80-talet, då han uppfattade lantbrukslivet som mycket lugnare än det nutida. Han tyckte att det var riktigt roligt på den tiden, om man var duktig kunde man tjäna bra med pengar.

Vissa gårdar med produktion av nötkött idag har tidigare haft både nötkött- och mjölkproduktion. Många av brukarna berättar att det också var vanligt att man, utöver kor, kalvar och tjurar, även hade grisar på gården. Grisarna har försvunnit från alla gårdar som besöktes och mjölkorna är under nedgång. Tidigare på gårdarna hade man lite av varje i djurhållning medan man idag måste fokusera på en eller möjligtvis två djurslag för att få en tillräcklig lönsamhet.

*”Men i stort i Örkelljunga kommun är det ju en förbuskning utan dess like”
(Man 66 år, Hobby)*

”Jag har ju ändå fått uppleva 70-80 talet, det var faktiskt roligt. Om man liksom orkar jobba och var duktig så kunde man faktiskt tjäna pengar, det var riktigt roligt” (Man 63 år, Köttproduktion)

”Lugnare förr, då träffades man på gårdarna och tog en kaffe, det är ingen som har tid med idag” (Man 63 år, Köttproduktion)

Framtid

Framtiden är osäker för majoriteten av lantbrukarna. 5 av 8 brukare vet inte eller tror inte att deras barn är intresserade att ta över efter dem. Lantbrukaren med flest djur av de intervjuade vet att hans barn inte vill fortsätta på gården. Han säger också att han inte heller rekommenderar det. De tror också att det är svårt att hitta någon annan utanför familjen som kan tänka sig att driva det vidare. Några tror att gården kanske kan lämnas över till någon som vill bo på landet men antagligen är det ingen som orkar hålla igång produktionen.

De övriga tre brukarna kommer fortsätta produktionen själv ett bra tag till och på åtminstone två av gårdarna kommer antagligen någon av deras söner ta över. En av dessa har söner på 3 och 5 år som är väldigt intresserade men då de är så unga så menar han att man inte kan vara säker. Den andra brukaren har idag både mjölk- och köttproduktion, han tror att mjölkorna antagligen inte kommer finnas kvar men att det kommer vara köttdjur på gården i framtiden. Om inte någon tar över efter dem kommer betesmarkerna, både de ägda och arrenderade, med stor sannolikhet att växa igen. Detta är samtliga brukare enliga om.

6 av 8 brukare har på olika sätt ökat produktionen under åren. En brukare berättar att det har blivit mer och mer mark ledigt runt omkring och då har han valt att arrendera det. En av hobbybönderna vill utöka med några fler djur för att förbättra betet. Två bönder har inte ökat sin produktion, den ena har minskat med några djur och den andra har en mer omfattande avveckling. Brukaren berättar att deras gård är på nergång, de släpper arrendemark och minskar på djurantalet. Anledningen till detta är att orken och kroppen tar slut.

Samtliga brukare är mer eller mindre överens om att andelen betesmarker och antalet betesdjur troligtvis kommer fortsätta minska i framtiden. Många är ändå ganska positiva och hoppas på det bästa. En brukare berättar om att det var mest äldre kvar i granngårdarna när han flyttade dit men att det inom några år skedde en generationsväxling och många unga med små barn bodde i närheten, det var kul med lite barnskrik i byn som det inte varit på många år. Frågan är hur det blir vid nästa generationsbyte.

”Jag har fyra barn och det är ingen som vill fortsätta här. Och jag kan ju inte rekommendera det heller” (Man 62 år, Köttproduktion)

”Vi har inte pratat med barnen men tror inte de är så intresserade” (Man 66 år, Hobby)

”Mjölk tror jag inte det blir. Jag har ju syskonbarn men det är ingen av dem som håller på med lantbruk. Det är väl om någon skulle vilja ha det för att bo på landet” (Man 62 år, Mjölkproduktion)

”Om det inte är någon som vill ta över när jag slutar så blir det ju att det försvinner, på ett eller annat vis” (Man 46 år, Köttproduktion)

Faktorer som påverkar lantbrukarna vid skötseln av ängs- och betesmarker

Nedan redogörs de faktorer som påverkar de intervjuade lantbrukarna i det dagliga arbetet med ängs- och betesmarker.

Faktorerna i överblick

De faktorer som påverkar bevarandet av äng- och betesmarker utifrån de intervjuade lantbrukarnas perspektiv är:

- Naturliga förutsättningar
- Personliga och kulturhistoriska värden
- Samhällsförändringar
- Lönsamhet
- Ekonomiska ersättningar för lantbrukare
- Regler och kontroller

Naturliga förutsättningar

Klimatförändringar och sankare marker är en av många faktorer som påverkar betesmarkerna och deras skötsel anser en brukare. En annan brukare berättar att

Örkelljunga kommun ingår i de mindre gynnade områdena när man ser på jordbrukets produktionsförhållanden i Sverige. Många av markerna i kommunen är blöta. I sankmarker trivs vecketåg och starr som är ett problem för samtliga brukare. Några reagerar på att man inte får kalka eller dika lite om det skulle behövas för att bli av med vecketåg och/eller starr. Korna gillar inte det grova halvgräset utan sparar det till sist. På grund av detta måste lantbrukarna i många fall putsa ner halvgräset. Om det inte har blivit tillräckligt avbetat eller putsat kan bidragen för marker dras tillbaka.

”Det var någon gång när det inte var riktigt avbetat, det var sankt mark och det fanns för mycket av vecketåg. Det gillar ju inte korna så mycket. Då blev det ett visst område som de drog in bidraget på” (Man 58 år, Hobby)

”Det beror på klimatförändringar, sankare marker, hur mycket jag än dikar så får jag inte ordning på det.” (Man 66 år, Hobby)

Biologiska värden är lantbrukarna medvetna om men dessa värden är inte den huvudsakliga faktorn som påverkar hur betesmarkerna sköts. De flesta av lantbrukarna tänker inte så mycket på biologisk mångfald kopplat till betesmarker men förstår att det är viktigt. De berättar om sällsynta blommor som naturskyddsföreningen har funnit vid inventeringar, vilket har gjort dem stolta och flera av lantbrukarna tycker det är ganska kul och intressant att ha ovanliga växter på sina marker.

”Inte sisådär miljömedveten men vet ju att det har rätt stor betydelse ändå” (Man 58 år, Hobby)

”Och det är ju många sådana ovanliga växter. Så det är ju rätt så roligt ändå, att ha det på sina egna marker” (Man 46 år, Köttproduktion)

”Sådana marker måste ju vara viktigt för biologisk mångfald, oerhört mycket växter, blommor och insekter, där är ju inte gödslat på många år” (Man 62 år, Köttproduktion)

”Det är ju oerhört viktigt. Finns inte så mycket ängar.” (Man 66 år, Hobby)

Personliga och kulturhistoriska värden

Samtliga lantbrukare ser ett värde i att hålla landskapet öppet. De flesta refererar till att det är fint, vackert eller trevligt att kunna ha djuren betandes nära gården. Några pratar om att man inte vill svika tidigare generationer utan att istället bevara det de har kämpat för. De hävdar också att det vore jobbigt att låta en mark växa igen där människor tidigare har lagt så mycket arbete.

”Visst är det vackert när vitsipporna blommar. Betar inte djuren så ser du inte vitsipporna.” (Man 48 år, Mjolk- och köttproduktion)

”Jag tycker ju om att det är öppet. Det är värdefullt för mig.”
(Man 58 år, Hobby)

”Det är trevligt att titta på. Det är väl hur fint som helst.”
(Man 62 år, Mjolkproduktion)

”Min mor sa till mig; det är viktigare hur du sköter den här ängen än hur du har det i trädgården.” (Man 66 år, Hobby)

”Tänkte på hur de gamle har gått och brutit upp sten och verkligen arbetat för att få ut den mark så känns det lite som ett svek mot dem att planera igen eller låta det växa igen” (Man 58 år, Hobby)

Samhällsförändringar

En brukare berättar om att vissa markägare påverkades när E4:an fick en ny sträckning. Det blev då ett ganska stort ingrepp genom kommunen och några förlorade lite betesmark. Motorvägen har också påverkat på så sätt att fler kringvägar har byggts ut ifrån den nya vägen.

En annan brukare pekar på att det har blivit krav på allt större enheter inom lantbruksverksamheten. Idag vill man ha flera hundra kor och då måste det finnas mycket mark runt omkring gården säger han. Detta går inte ihop i en kommun som Örskelljunga. Brukaren har haft 130 mjölkkor som mest och det var maximum för att kunna skaffa foder till djuren inom ett rimligt avstånd.

En tredje brukare tar upp problemet med att många människor vill flytta in till städerna och det blir färre folk kvar på landsbygden.

”Annars ser vi ju ändå den trenden att människor flyttar in till städerna och städerna förtätas. Centrala Malmö och Helsingborg, där är bäst i världen att bo. Många tänker så, och jag kan förstå dem ju. Det är ju besvärligt att bo här ute på många sätt. Snö, mörkt på hösten, ensamt, långt till grannar. Massor sådana saker som gör att man måste tycka om det”
(Man 66 år, Hobby)

Lönsamhet

4 av 8 brukare har tidigare ägda betesmarksarrenden som idag inte är betesmarker längre. På två av markerna har gran planterats, på en av markerna har gran, björk och al planterats. De brukarna som berättar om dessa tre marker tror att planteringen har gjorts på grund av att det är mer lönsamt jämfört med att behålla det som betesmark. En annan av de intervjuade berättar om ett arrende vars markägare i år har bestämt sig för att plantera marken. Då inget kontrakt var skrivet kan brukaren inte påverka situationen men han tycker det är tråkigt. Den fjärde brukaren vars arrende har förändrats hade bete på marker vid Pinneå, idag är det golfbana och stugområde på platsen.

”Örkelljunga har ju varit en lantbrukskommun första delen av 1900-talet. Det var ju oerhört många små lantbruk. Men så har det planterats igen eller blivit hästgårdar. På ett eller annat vis försvinner det. Det är ju lönsamheten som har styrts allting.” (Man 46 år, Köttproduktion)

”Har ett arrende, inget kontrakt skrivet så nu i år fick markägaren för sig att han skulle planta igen det, så det är ju tradigt ju. Det kan jag ju inte säga något om med det är tradigt att de gör det.” (Man 31 år, Köttproduktion)

”Hade mycket säregna betesmarker utmed Pinneå på arrende som blev golfbana och stugområde, hur detta nu kunde godkännas av berörda myndigheter.” (Man 48 år, Mjolkproduktion)

Ekonomiska ersättningar för lantbrukare

Majoriteten av brukarna tycker att det finns både för och nackdelar med de ekonomiska ersättningarna för betesmarker. Några tycker att de hellre skulle få bättre betalt för produkten de säljer. Andra tycker att det inte finns så mycket man kan göra åt saken och att systemet handlar mycket om byråkrati. De två hobbybönderna är något mer positiva då de inte är, på samma sätt som de andra, beroende av bidragen då de har annan huvudinkomst. Båda säger att de är glada för varje krona de kan få eftersom deras huvudsakliga syfte inte är att tjäna pengar.

”Men man får finna sig i det. Det är inte mycket att göra tyvärr. Det är ju rätt så mycket byråkrati.” (Man 62 år, Mjölkproduktion)

”Man är glad för att krona man kan få. Gör ju bara detta för att det är ett värde för mig. Och kan man då få en krona extra så är ju det bra. Jag lever ju inte av det här. Jag trivs med det och tycker det är roligt.” (Man 58 år, Hobby)

”Har fått en 10 000 – 15 000 om året för biologisk mångfald. Så på det sättet är det kanske bra stöd. Men ska man driva jordbruk och ha djur och så. Nu minskar ju gårdsstödet och så inför de djurstöden nu igen. 800kr per ko. Tycker det är förskräckligt lite egentligen ju.” (Man 66 år, Hobby)

Tre av lantbrukarna har fått extrafrågan angående om hur stor andel av inkomsten de ekonomiska ersättningarna utgör. Svaren har blivit 25 %, 50 % och över 50 %. Att ersättningarna utgör så stor andel uppfattar jag känns jobbigt då de är så beroende av dem. Två av brukarna tycker att bidragen är krångliga och har valt att be om hjälp av LRF-Konsult för att söka dem. Övriga söker själva via datorn hemma och tycker inte det är några större problem.

”Det är ju det som är problemet, att det är så stor andel. Känns inte alls bra egentligen, man vill liksom sköta sig själv och producera något som är bra som man kan sälja. Det första man måste titta på är så man kan ta ut bidragen. Det är faktiskt rätt tråkigt.” (Man 62 år, Köttproduktion)

”Man tycker synd om de som är nystartade och vill satsa för fullt, men i denna bidragsdjungel kan det inte vara lätt.” (Man 62 år, Köttproduktion)

”Det är ju fel egentligen ju, att man är så beroende av det.” (Man 31 år, Köttproduktion)

”Jag hatar det. Jag har en kille på LRF- Konsult. Han hjälper med allt.”
(Man 62 år, Köttproduktion)

Regler och kontroller

5 av 8 lantbrukare har på ett eller annat sätt påverkats av den nya betesmarksdefinitionen, det vill säga de ändrade trädreglerna år 2009. De tre brukare som under denna period fick områden omvärderade från särskilda stöd till allmänna stöd alternativt från allmänna stöd till inget stöd har inte tagit bort några träd på grund av omvärderingen. Detta i huvudsak för att området var värdefullt för brukaren. I samtliga fall har det handlat om små områden på betesmarken och därmed har det inte påverkat lönsamheten märkbart.

En av brukarna har tidigare haft särskilda stöd på en av betesmarkerna. Stödet ändrades till allmänt stöd i samband med de nya trädreglerna och brukaren nöjer sig med det. Han tycker överlag att det är så mycket krav som ställs på betesmarkerna och han ville inte hugga ner de träd som hade krävts för att få det godkänt för särskilda stöd. Dessutom lönar det sig inte för honom att göra åtgärder på marken för att få bibehålla stödet för särskild skötsel då marken är ganska liten, om det hade varit ett större område hade han kanske gjort det.

Liknande var det för en annan av lantbrukarna som fick ett litet område på betesmarken nekat för ekonomiska stöd på grund av att det var för mycket träd. Han valde också att inte göra några åtgärder och lät träden vara, med motiveringen att det var ett trevligt område. Idag är biten godkänd igen. Brukaren kan inte förstå hur Sverige kunde gå med på de ändrade reglerna angående träd i betesmarker.

Den tredje brukare som har fått minskat bidrag på grund av för många träd fick två olika bedömningar. Vid första kontrollen blev det godkänt trots träden men nästa kontrollant godkände det inte. Detta påverkar dock inte honom så mycket då det bara var en liten hörna. En del av hans betesmark med särskilda värden har också för många träd, där funderar han dock på att ansöka om skogsbyte istället. Han har också ett parti med alar som inte heller var godkänt men de vill han inte ta bort då de ger karaktär till betesmarken.

”Jag vet inte varför Sverige gjorde så, att de kunde gå med på det, vi måste haft dåliga förhandlare” (Man 46 år, Köttproduktion)

”Det är ju rätt korkat det där med träden” (Man 66 år, Hobby)

”Det är ju de som har huggit ner stora fina ekar, och det skulle jag aldrig göra, aldrig.” (Man 62 år, Köttproduktion)

En brukare har haft en del bekymmer med sitt skogsbete då beslut har tagits i Kristianstad utan att kontroller i området har gjorts. Sedan 2005 när han började ha djur där har det ekonomiska stödet strukits helt två gånger. Han ville gärna att kontrollanterna skulle komma ut och titta istället för att ta beslut på kontoret. När de väl varit på plats upplevde han att de skämdes och godkände skogsbetet direkt, papperna hade han tillbaka på 3 dagar.

Några upplever oro inför de kontroller som görs. En brukare berättar att han accepterar faktum att det inte blir godkänt om det är för mycket träd eller vecketåg men att han inte gillar känslan av att han har gjort något fel. Han tycker det är jobbigt när kontrollen kommer då han känner att han inte har det perfekt.

”Det kan ju vara en måndag morgon när allting är kaos, tänk om kontrollanten kommer nu kl 9 eller sådär. Vattenledning kan ha gått loss, några djur har kommit ut. Sen dröjer det kanske ett halvår innan det är sådan morgon igen.” (Man 62 år, Köttproduktion)

”Jag känner mig uppgiven inför det här, det är rätt mycket arbete och så kommer de och kontrollerar.” (Man 66 år, Hobby)

Vad kan man göra?

”Vad kan man göra?” är en beskrivning av vad lantbrukarna är missnöjda med samt tycker kan förbättras på olika nivåer; lantbrukare, länsstyrelse, kommun, naturvårdsgrupp och EU.

Lantbrukaren

För att hålla betesmarkerna i hävd krävs det enligt lantbrukarna personer som är intresserade och vill ha djur. Deras eget arbete med markerna drivs av att de är intresserade av djuren. Markerna måste betas annars växer det fort igen.

*”Det är djuren som håller det öppet, det kan man inte komma ifrån.”
(Man 62 år, Mjölproduktion)*

”Betesdjur är det ont om nu för tiden. Kan man inte själv ha det är det svårt att hålla marken öppen” (Man 58 år, Hobby)

En av mjölkbönderna är rädd för att det inte finns någon som vill starta med mjölkproduktion idag då man inte vill binda sig 7 dagar i veckan. Mjölkproduktionen verkar ha en tuff framtid i kommunen. De tror att det i sådana fall är köttproduktionen som kan hålla markerna öppna. Det som krävs är dock rimliga priser och att det finns tillräckligt med kalvar. En brukare berättar att det just nu är en väldig brist på kalvar eftersom både dikorna och mjölkorna minskar i antal.

Även om man inte ska livnära sig på lantbruket i första hand utan har ett väldigt intresse är det inte säkert att tiden räcker till. En av hobbybönderna funderar på om man kunde hitta något sätt att göra det lite mer lönsamt. Detta kunde exempelvis vara att bygga upp en nisch på gården genom att baka bullar och sälja, ha vandring vid markerna med information eller liknande.

En av hobbybönderna berättar att han funderar på att svedja en av markerna för att få bort det grova gräset. Han vill diskutera detta med Janne på Naturskyddsföreningen för att se om han skulle rekommendera det. Samma lantbrukare funderar på om man hade kunnat ha ekologisk produktion eftersom köttet är bra och korna betar på ögödsblad betesmark.

En annan lantbrukare arrenderar kommunens mark och funderar på att söka bidrag där i år om kommunens skötselplan inte går emot kraven för bidragen.

”Har ju en ekologisk trend, fler som strävar efter ekologiskt. Borde ha ekologiskt här eftersom köttet är så fint när kossorna betar på ogödslad betesmark och så vidare. Den trenden kan ju innebära att människor blir mer intresserade att ta del av brukningen. Ökat intresse av exempelvis små mejerier och slakterier, biodling osv.” (Man 66 år, Hobby)

”Så vida nu inte kommunens skötselplaner går emot, de måste ju vara med på spåret. Om länsstyrelsen tycker att jag måste ta ner vissa träd och röja på vissa ställen så måste ju kommunen gå med på det också.” (Man 46 år, Köttproduktion)

Samverkan mellan lantbrukare

Alla är eniga om att samverkan med andra lantbrukare innefattar en del svårigheter. Två av lantbrukarna samarbetar med sin respektive bror och hjälps då åt med vissa delar av jobbet. Exempelvis har de maskiner ihop och hjälper varandra med skörden. Övriga brukare har ingen samverkan med andra inom samma bransch utöver att de säljer och köper kalvar av varandra. Argumenten för varför ett samarbete med betesmarker är svårt skiljer sig något åt. Flera tycker att avståndet mellan gårdarna är för stora och att man har för få djur eller för små marker. En brukare menar att det inte, åtminstone för honom, är avståndet som påverkar utan snarare att det kan vara svårt att få det att funka rent ekonomiskt. Man måste vara tydlig med vem som är ansvarig för vad. Samma brukare och en annan brukare ser sjukdomar och smittorisker som den största svårigheten gällande samverkan, detta innefattar också att man har olika status på djuren. Om man har en bra status på sina djur vill man fortsätta hålla den säger en av bönderna. En av bönderna ser personkemin mellan lantbrukarna som det största problemet, att risken är ganska stor att det blir problem.

”Det är avståndet som påverkar. Det är för långt.” (Man 48 år, Mjolk- och köttproduktion)

”Funkar nog vid större skiften och många djur. Här har man sitt eget eftersom man inte har så många djur och får flytta dem ofta.” (Man 62 år, Mjolkproduktion)

”Men alltså det funkar inte, för det är så mycket personkemi mellan folk så det kommer aldrig att funka, det blir bara problem.” (Man 46 år, Köttproduktion)

EU och länsstyrelsen

Några anser att man skötte markerna bättre förr. En brukare tycker inte att det blir bättre av att besluten ska tas i Bryssel. Innan vi gick med i EU och reglerna kring bidrag för betesmarker infördes skötte lantbrukaren markerna mer spontant. Då kalkade och dikade man när det behövdes. Därmed hölls markerna i det skicka man önskade utifrån omständigheterna och man slapp vecketåget och starrgräset.

Några av brukarna tyckte att det såklart inte hade skadat om de ekonomiska ersättningsarna hade höjts lite. En brukare tycker att det bara borde vara de aktiva markerna man får bidrag för, det vill säga inte de som ligger i träda.

En lantbrukare upplever att länsstyrelsen ibland jobbar emot lantbrukarna istället för med dem. Han skulle uppskatta mer uppmuntran och fler lokala utbildningar från länsstyrelsen. En annan brukare berättar att han har fått mycket hjälp och goda råd av länsstyrelsen angående exempelvis vilka stöd man kan söka.

”Ibland har jag väl upplevt att länsstyrelsen har varit en motspelare istället för en medspelare. De skulle ju hellre varit på lantbrukarens sida och stötta oss till att fortsätta med det istället för att komma och peka på vad vi gör fel. De kunde varit mer på vår sida, uppmuntrat oss, haft mer utbildningar och lite sådana små grejer. De har ju en viss utbildning men de kunde satsa på att ha mer lokala insatser, exempel i sådana här byar som Örskälljunga.”
(Man 46, Köttproduktion)

Kommun och naturvårdsgrupp

Med fyra av lantbrukarna har extrafrågan angående om vad naturvårdsgruppen eller kommunen kan göra för att motverka de minskade arealerna betesmarker diskuterats.

Två av brukarna pekar tydligt på att kommunen bör köpa in svenskt kött till skolor och ålderdomshem, det hade påverkat situationen mycket och då hade det mer eller mindre skött sig själv.

”Kommunen kunde ju börja med att köpa in svenskt kött till sina skolor och ålderdomshem. Så hade det skött sig själv. Det är nog väldigt liten del svenskt kött. Det är ju de som är de stora, det är väl restauranger, skolor och ålderdomshem. Det är ju lätt att köpa det billigaste, från Brasilien. Men det verkar som att trenden nog har vänt, för nu ökar den svenska andelen igen så det är ju positivt.” (Man 46 år, Köttproduktion)

”Folk skulle köpa mer svensk mat såklart. Skolor, kommuner. Det är ju bara prislappar som styr idag ju. Det tror jag hade gjort mycket, det är ju en stor mängd som går dit.” (Man 31 år, Köttproduktion)

Alla är osäkra på vad naturvårdsgruppen kan göra och att det inte är en lätt fråga. En brukare menar att naturvårdsgruppen redan stimulerar på ett sätt, exempelvis genom naturskyddsföreningens inventering av markerna i kommunen. Han tycker det är roligt att få reda på hur värdefulla markerna är och att det motiverar honom till att sköta dem, samtidigt är han osäker på hur andra ska få samma insikt, exempelvis en framtida ersättare. Naturskyddsföreningen hjälper honom att slå ängen varje år, det tycker han är väldigt trevligt och är något som han uppskattar. Sådana insatser behövs säkerligen mer men frågan är hur man ska få människor att göra det. En annan brukare tycker inte att det händer något från naturvårdsgruppens håll, att man har pratat om problemen länge och tagit för lite kontakt med markägarna. De flesta av brukarna har problem med vildsvin och en av brukarna har en tanke om att det kanske är finansiering av vildsvinsstängsel de behöver hjälp med.

”Det är ju fantastisk att veta och ger ju en kick till att fortsätta sköta det, men hur ska jag få den som kommer efter mig att tänka likadant?” (Man 66 år, Hobby, om inventeringarna)

”Hur ska det då kunna hända något, om de inte har kontakt med markägarna.” (Man 31 år, Köttproduktion, om naturvårdsgruppen)

”För att få bra betesmarker behöver vi snart stängsla mot vildsvin. Dyra stängsel, detta kunde man kanske få hjälp med.” (Man 48 år, Mjölkproduktion)

Sammanfattande resultat

I det sammanfattande resultatet redovisas nio av de mest relevanta intervjufrågorna uppdelade på fyra olika tabeller. Informationen är egna tolkningar av lantbrukarnas svar. Där det saknas information i tabellerna har den intervjuade inte svarat.

Tabell 3. Sammanfattande tolkningar av intervju svaren för intervjufrågor angående betesmarkernas historisk tid och framtid.

Lantbrukare	Vad har du sett hända med betesmarkerna under din uppväxt och tid som lantbrukare?	Vad tror du kommer hända med betesmarkerna i framtiden?
Man 31 år Köttproduktion	Det växer igen och förvinner på vissa ställen	Det kan knappast bli sämre utan det måste ju bli bättre
Man 46 år Köttproduktion	Mycket har förvunnit, det som var betesmark när lantbrukaren var liten är idag granskog	Betesmarkerna kommer mer och mer försvinna
Man 48 år Mjolk och Köttproduktion	Det ser ungefär lika dant ut angående landskapsbild	Fortsatt produktion på hans gård, kanske inte mjolk men kött
Man 48 år Mjolkproduktion	En hel del beten i trakten har tagits ur bruk och förbuskats	Då mängden djur i kommunen minskar kommer troligen mer beten tas ur produktion
Man 58 år Hobby	Det har inte blivit någon plantering på betesmarker i byn	Svårt att säga om det blir någon förändring
Man 62 år Köttproduktion	Många ställen med betesmarker som inte används idag	Vet inte vad som kommer hända
Man 62 år Mjolkproduktion	Vissa betesmarker växer igen	Antagligen inte mjolk på hans gård i framtiden
Man 66 år Hobby	Förbuskning utan dess like i Örkellunga	Antagligen kommer inte betesmarkerna finnas kvar på hans gård i framtiden

Tabell 4. Sammanfattande tolkningar av intervjuvaren för intervjufrågor angående personliga värden och biologiska värden.

Lantbrukare	Vilken betydelse har betesmarkerna för dig?	Hur ser du på betesmarkernas värden i frågan om biologisk mångfald?
Man 31 år Köttproduktion	Vill att det ska vara öppet. Våra förfäder har lagt ner mycket jobb	Inte tänkt på så mycket
Man 46 år Köttproduktion	Trevligt med djur intill husen och hålla öppet	Förstår att vi måste bevara. Roligt att ha det på sina egna marker
Man 48 år Mjök och Köttproduktion	Vill hålla det öppet, vackert när vitsipporna blommar	Inte tänkt så mycket på det mer än ibland när det blommar
Man 48 år Mjökproduktion	Trevligt inslag i vår miljö	Har säkert en viktig uppgift att fylla
Man 58 år Hobby	Tycker om när det är öppet. Svek mot förfäder om man planterar eller låter det växa igen	Vet att det har rätt stor betydelse
Man 62 år Köttproduktion	Väldigt stor betydelse och jättevackert	Måste vara viktigt, oerhört mycket växter, blommor och insekter
Man 62 år Mjökproduktion	Vill hålla det öppet, trevligt att titta på	Inte tänkt så mycket på det
Man 66 år Hobby	Stor betydelse	Oerhört viktigt

Tabell 5. Sammanfattande tolkningar av intervjuvaren för intervjufrågor angående vad som krävs samt vilka faktorer som påverkar. De blanka utrymmena i tabellen saknar svar från lantbrukaren.

Lantbrukare	Vad tror du krävs för att de ska hållas i hävd?	Vilka faktorer påverkar hur du sköter dina betesmarker?
Man 31 år Köttproduktion	Bättre betalt för köttet	Vet inte, kanske ekonomi
Man 46 år Köttproduktion	Bättre lönsamhet	Reglerna
Man 48 år Mjolk och Köttproduktion	Djurhållning och intresserade brukare	
Man 48 år Mjolkproduktion	God lönsamhet i mjölkproduktion	Miljön i kommunen vore mycket tristare utan beten och åkrar, därför vill han gärna hålla dem igång
Man 58 år Hobby	Djurhållning	Försöker göra så han trivs med det, lite beroende på tid
Man 62 år Köttproduktion	Rimliga priser och tillräckligt med kalvar	
Man 62 år Mjolkproduktion	Djurhållning och intresserade brukare	
Man 66 år Hobby	Djurhållning	Eget intresse och tid

Tabell 6. Sammanfattande tolkningar av intervju svaren för intervjufrågor angående ekonomiska ersättningar. De blanka utrymmena i tabellen saknar svar från lantbrukaren.

Lantbrukare	Hur ser du på de ekonomiska ersättningarna?	Har du någon gång påverkats av ändrade regler från jordbruksverket angående ekonomiska stöd?	Hur skulle de ekonomiska stöden kunna förbättras?
Man 31 år Köttproduktion	Fel att de utgör så stor andel av inkomsten, man är så beroende av dem	Nej	
Man 46 år Köttproduktion		Ja, ett litet område med för mycket träd	
Man 48 år Mjök och Köttproduktion	Lite bidrag gör ju inget men hur de kommer utvecklas vet man inte	Ja, ett område med för mycket träd	Bara de aktiva markerna får bidrag, inte de som ligger i träda
Man 48 år Mjökproduktion	Svårt att veta vad som gäller. Oklara kontroller och mycket ändringar	Nej	
Man 58 år Hobby	Glad för varje krona man kan få	Ja, någon gång det inte var tillräckligt avbetat	Om man skulle leva på det hade det inte skadats om de hade höjts
Man 62 år Köttproduktion	Krångligt, stor andel som är bidrag	Ja, har haft mycket problem med skogsbetet som har strukits från ekonomiska stöd två gånger	
Man 62 år Mjökproduktion	När pengarna kommer är det bra, men lite omständigt	Nej	
Man 66 år Hobby	Kanske ganska bra stöd, men svårt om man ska vara heltidsbonde	Ja, områden med för mycket träd	Vet inte, mer än att de kunde höjas

Diskussion

Ämnets bredd och komplexitet

Studien visar att de faktorer som påverkar lantbrukaren, i det dagliga arbetet och vid skötseln av ängs- och betesmarker, är många och komplexa. Det finns inga enkla lösningar som gör att vi kan behålla det öppna landskapet och fortsätta bevara de artrika ängs- och betesmarkerna. Lantbrukarnas företagande, bevarandet av biologisk mångfald och skötseln av ängs- och betesmarker påverkas från flera nivåer i samhället:

- De svenska bönderna måste konkurrera på världsmarknaden.
- Beslut om lantbrukarnas ekonomi med gårdsstöd och miljöersättningar tas på europeiskt och nationell nivå.
- På internationell, europeisk och nationell nivå tas det också beslut om vilka mål vi ska jobba emot, när det exempelvis gäller biologisk mångfald.
- Jordbruksverket administrerar och tillämpar EU:s regleringar och stödsystem (Jordbruksverket, 2015d) och länsstyrelsen fungerar som kontrollerande myndighet (Länsstyrelsen, 2015).
- Kommunen ska jobba med lokala mål för naturvården men också informationsspridning och kunskapsinsamling av de lokala naturvärdena (Naturvårdsverket, 2015a).
- Lantbrukaren som har nyckelrollen i denna studie har själv en stor påverkan vid bevarandet av biologisk mångfald och skötseln av marker med höga naturvärden.

Lantbrukaren är nyckelfaktorn

Lantbrukaren är nyckelfaktorn till en god gräsmarksskötsel och har stort inflytande på den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. En långsiktig gräsmarksskötsel kan bara existera som en del i ett lantbruksföretagande. Tabell 5 i det sammanfattande resultatet handlar om vad lantbrukarna tror krävs för att betesmarkerna ska hållas i hävd samt vilka faktorer som påverkar hur de sköter sina betesmarker. Här finns några gemensamma nämnare. Utöver djurhållning och

intresserade lantbrukare är en god ekonomi den största faktorn när det kommer till vad som krävs för att hålla markerna i hävd. Bättre lönsamhet, bättre betalt för köttet, god lönsamhet i mjölkproduktion och rimliga priser är svar som alla tyder på att god ekonomin är en viktig aspekt. Trots detta är det inte lika tydligt att ekonomin påverkar hur lantbrukarna själva sköter sina betesmarker. Företagandet måste såklart gå runt rent ekonomiskt men utöver det nämner de intervjuade att det är reglerna, intresset och tiden som påverkar hur markerna sköts. Reglerna och ekonomin går på ett sätt hand i hand då reglerna påverkar hur mycket lantbrukarna kan få i miljöersättning. Jag uppfattade också att många av de intervjuade lantbrukarna tycker det är viktigt med uppskattning från omgivningen, att få höra att landskapet blir fint och att man gör ett gott jobb. Även lantbrukarna och familjernas egna intressen och drivkrafter har stor betydelse för produktionen och betesmarkernas skötsel. Det handlar inte bara om ekonomi även om en acceptabel lönsamhet är en grundförutsättning.

Personliga och kulturhistoriska värden i relation till biologiska värden

Att betesmarker är viktiga i frågan om biologisk mångfald är självklart för kontrollanter och andra myndighetspersoner inom detta område. Men med utgångspunkt från resultatet i min studie kan man dra slutsatsen att lantbrukaren drivs mer av de personliga och kulturhistoriska värdena än de biologiska. Många gånger är det snarare en önskan om en öppen mark och att bruka vidare förfäders mark som driver skötseln av betesmarker. Det huvudsakliga syftet hos lantbrukarna ligger inte i att skapa en högre biologisk mångfald. De som väljer att plantera igen har möjligtvis inte en personliga relation till marken och tidigare generationer. Även om lönsamhet är viktigt inom både skogsbruk och lantbruk har kanske inte en person som väljer att satsa på produktivt skogsbruk samma känsla och kontakt med de öppna markerna. Lantbrukarnas uppväxt i området ökar nog också drivet att vilja behålla markerna som de varit bakåt i tiden. Då studien inte omfattar skogsbrukarna i kommunen kan jag inte veta vad som driver dem. Detta hade varit en intressant aspekt att undersöka i framtida studier. Den sammanfattande tabellen med frågor angående personliga och biologiska värden, tabell 4, visar på det ovan nämnda. Lantbrukarna har tydligare uppfattning om vilken betydelse betesmarkerna har för dem än vilken betydelse betesmarkerna har för biologisk mångfald.

Skillnader mellan heltidsbönder och hobbybönder

Vid flera tillfällen har de två hobbybönderna haft ett något annorlunda svar på intervjufrågorna jämfört med heltidsbönderna. De är också medvetna om att om de skulle utföra lantbruket på heltid skulle de behöva utöka sin produktion. Gällande ekonomin känns det som det är dem som är mest ”nöjda” med de ekonomiska ersättningarna. Detta beror med stor sannolikhet på att de inte är beroende av ersättningarna så som heltidsbönderna är. När det gäller biologisk mångfald i ängs- och betesmarker verkar hobbybönderna vara lite mer insatta. Framförallt är den ena av dem väldigt engagerad i markernas biologiska mångfald och tycker den är otroligt viktigt.

Samspelet mellan lantbrukare och kontrollanter

En god kontakt mellan beslutfattare och lantbrukare är viktigt för att båda parterna ska utträta sig arbete på bästa sätt. Brukaren vars beslut om skogsbyte blev nekat på grund av att beslutfattarena inte sett marken är ett tydligt exempel på varför detta är viktigt. Att stödet för betesmarken blev struket två gånger på grund av att bedömningen gjordes på kontoret istället för ute på plats är inte acceptabelt. Här borde kontrollanterna vara snabbare på att besöka platsen som ska bedömas. Då jag inte har mer information om händelsen kan jag inte bedöma vad som gjorde att detta hände. Det skulle kunna på arbetskrafts- och/eller tidsbrist hos den kontrollerande myndigheten.

Lantbrukarna är beroende av länsstyrelsen som förtroendeingivande myndighetsutövare. Om kontrollanterna på länsstyrelsen uppfattas ge olika bedömningar på en och samma mark är detta såklart inte förtroendeingivande. Ett exempel på det är brukaren som fick olika bedömningar av olika kontrollanter. Vid första kontrollen blev marken godkänd men nästa kontrollant godkände det inte. Jag uppfattar det som att det är flera av lantbrukarna som ibland tycker det är svårt att veta vad som gäller. Detta kan såklart bero på att en del ändringar har gjorts under åren, både gällande ersättningar och definitioner. Men det sker också oklara kontroller. En viktig del i kontrollen av betesmarken är att kontrollanterna jobbar på ett homogent sätt och bedömningarna ska i stora drag inte skilja sig åt. Samsyn mellan olika delar av länsstyrelsen är nödvändigt för en tydlig myndighetsutövning. Det är viktigt att inte sända motsägelsefulla signaler till dem som idag är aktiva i lantbruksföretaganden.

Kommunens roll

Lantbruksföretagen är viktiga för kommunen, inte minst som företag men också för att de förädlar landsbygden och kanske till och med stärker förutsättningar för bland annat turism. Kommunen borde bry sig om de ängs- och betesmarkerna som finns kvar, för de är inte många. De är också viktiga med tanke på att kommunen borde sträva emot att uppfylla Sveriges miljömål. I detta fall ”Ett rikt odlingslandskap” (Naturvårdsverket, 2015b). Kommunen kunde ta större plats och märkas mera. Precis som länsstyrelsen måste också kommunen ha en god kontakt med lantbrukarna. Naturvårdsgruppen är en god grund för kommunens naturvårdsarbete. Jag tror att många brukare blir motiverade av den inventering som har gjorts av naturskyddsföreningen i naturvårdsgruppen. Samtidigt är det svårt att få alla motiverade genom inventeringar och hur ska man göra en framtida ersättare lika motiverad att sköta markerna på ett sätt som gynnar landskapsbilden och den biologiska mångfalden.

En brukare tycker att man snart måste stängsla mot vildsvin för att behålla markerna med höga naturvärden och att detta kanske är något som kommunen kan hjälpa till med. Kommunen får inte, enligt Kommunallagen (1991:900) 8§, främja en enskilda näringsidkare om det inte finns synnerliga skäl för det. Om kommunen börjar hjälpa till med stängsling mot vildsvin på en gård ska alla andra också få möjligheten att få hjälp med det. Detta blir med stor sannolikhet för dyrt för kommunen att stå för.

Kommunen kan jobba med indirekta åtgärder, exempelvis köpa in svenskt eller lokalproducerat kött till kommunens verksamheter, exempelvis skolorna och ålderdomshemmen. Lokalproducerat vore såklart att föredra. Även om kommunen börjar köpa in svenskt kött kommer det antagligen inte hjälpa de enskilda brukarna något avsevärt, då de flesta är ganska små i produktionen kanske de inte klarar sig ändå.

Samverkan mellan lantbrukare är något man har pratat om inom naturvårdsgruppen i Örkelljunga. Då samtliga lantbrukare ser problem i att samverka är det antagligen inget alternativ för att underlätta skötseln av ängs- och betesmarkerna i kommunen. Samverkan sker redan på vissa plan i form av arrenderade marker. Många av brukarna arrenderar marker som annars inte hade blivit betade. Samverkan sker också genom delning av maskiner, men detta endast mellan de som har nära kontakt.

Den trädbärande betesmarken

Den trädbärande betesmarken är något speciellt för många av de intervjuade lantbrukarna. Majoriteten av dem påverkades på ett eller annat sätt av den ändrade betesmarksdefinitionen 2009 (Jordbruksverket, 2012). Av de som fick förslaget att ta ner träd valde samtliga att inte göra detta trots minskad ekonomisk ersättning. Träden på betesmarken är för lantbrukaren något trevligt, värdefullt och ger betesmarkerna karaktär. Att hugga ner gamla fina träd, speciellt ekar, uppfattar jag känns jobbigt på grund av att de är just gamla och det tar många år innan man kan få ett nytt sådant träd. Kanske gillar de också den heterogena lummiga landskapsbilden som en trädbärande betesmark ger. Någon av dem uppskattar säkert också de fågelarter som trivs i betesmarkernas träd. Den kritik som den nya definitionen har fått handlar bland annat om att den inte anses anpassad till svenska förhållanden (Gärdenfors, 2010; Ihse, 2011; Jordbruksverket, 2012). Så vida inte marken riskerar att växa igen ser jag trädbärande betesmarker som något positivt. Träden ger skydd åt korna vid regn och rusk samtidigt som de fungerar som livsrum för ett antal fågel och insektsarter.

Dåtidens ängsjordbruk mot dagens konstgödseljordbruk

Jordbrukets historia är lång och innefattar många viktiga händelser. Intensifieringen av jordbruket har pågått ända sen 500 f. Kr. då en av många populationsökningar tog sin start i Sverige (Bernes, 2011). Strukturen på landsbygden är helt annorlunda idag jämfört med 1700-talets jordbruk (Naturskyddsföreningen, 2006). 1700-talets bonde var ingen vinstmaximerande företagare utan till stor del en självförsörjande familjejordbrukare. Lantbrukaren drev inte ett företag, utan ett hushåll. Men det är också skillnader i jordbruket och för lantbrukarna idag jämfört med för bara 35-45 år sedan. En av brukarna ansåg att det är annorlunda att leva som lantbrukare idag. På 70-80 – talet var lönsamheten högre och arbetet lugnare.

Bakåt i tiden var betydligt fler sysselsatta i jordbruket och landsbygden var levande (Jordbruksverket, 2011). Idag flyttar många från landsbygden till städerna konstaterade en av brukarna konstaterade. Detta kan på olika sätt missgynna lantbruket. Om ingen längre vill bo på landsbygden kommer vi inte ha tillräckligt med framtida lantbrukare. Om ingen längre är intresserad av landsbygden blir det svårt för människor att förstå vikten med svenska livsmedel och att vi bör bevara biologisk mångfald. En grön trend verkar trots allt influera Sverige idag. Många är intresserade av och villiga att betala för exempelvis lokalproducerat och ekologiskt. Kanske är det de ekologiska jordbruken eller på annat sätt nischade jordbruk som

kan överleva i den hårda konkurrensen. Samtidigt äter fler och fler vegetarisk och vegansk mat idag, vilket på många sätt är klimatsmart, men såklart inte bidrar till ökad djurhållning av kött- och mjölkkor.

Framtidens bonde

Hur ska man kunna överleva som lantbrukare i Sverige idag, och i framtiden? Vad krävs av den nya bonden? Detta är en av utmaningarna lantbruksforskningen har idag. Dagens bonde måste fortfarande ha ett gott öga för djuren, vara duktig på odling och traktorkörning. Men mer än någonsin måste han eller hon även vara en god entreprenör, säljare, företagsutvecklare och arbetsledare. Det är ont om lantbrukare kvar i Sverige och av de som finns kvar är många stora med en djurhållning med hundratals kor, kalvar och tjurar. De intervjuade lantbrukarna har en djurhållning på under 100 djur. Några vill utöka och det kanske är det som krävs för att gården ska överleva framåt i tiden.

I dagens lantbruk har brukaren högre krav på djurens tillväxt än vad de hade förr. Betesdjuren ska uppnå en viss tillväxt på betet för att vid viss tidpunkt få sin första kalv och sedan bli en bra mjölkko. Köttdjuren måste växa mycket per dag för att passa in i den produktion man kräver.

Intresset och ambitionen hos lantbrukarna är högt och jag upplever att de jobbar hårt för att producera en bra produkt och hålla markerna i bra skick. Problemet kanske inte huvudsakligen ligger i dagens arbete utan snarare hur man ska hantera framtiden när inte dessa brukare finns kvar i kommunen längre. Vad händer om ingen tar över? Hur ska man motivera unga människor att driva lantbruk? Om inte ens lantbrukaren kan motivera eller rekommendera att hålla på med lantbruk, vem ska då göra det? Från i år finns det ett nytt ekonomiskt bidrag för jordbrukare under 40 år som har startat ett jordbruksföretag första gången 2010 eller senare (Jordbruksverket, 2015b). Syftet är att göra det lättare för unga personer att starta ett jordbruk. Hur väl detta kommer stimulera får framtiden utvisa. Förhoppningsvis kommer stödet underlätta för unga lantbrukare och att fler vill hoppa på jordbruksbranschen. Samtidigt är det svårt att tro att detta stöd skulle vara det som väger över för en person som funderar på att bli lantbrukare. Majoriteten av lantbrukarna som jag har träffat i studien har mer eller mindre fötts in i livet som lantbrukare. Många har tagit över efter föräldrarna och jag uppfattar att det har känts som ett naturligt val. Idag följer många av oss inte naturligt föräldrarnas spår i karriärlivet, om man inte är genuint intresserad såklart.

Vad som förväntas av oss idag är något annorlunda än på exempelvis 70-80-talet. Många vill ha råd och tid med både en och två resor per år men kanske framförallt ha möjligheten att vara ledig på helgerna. Som lantbrukare lever man konstant i sitt yrke och måste finnas tillgänglig för att se till djuren och hålla

produktionen i balans. Man har med andra ord arbetsuppgifter alla dagar i veckan, året om. Detta är inte något som vem som helst vill skriva upp sig på.

En av bönderna hade en hjälpreda på gården som jobbade för honom några dagar i veckan. Detta gjorde att han hade möjlighet att lämna arbetet för att visa mig runt i kommunen och äta lunch på restaurang i lugn och ro. Tack vare hjälpen har han till och med kunnat lämna gården för att åka iväg ett fåtal dagar. Att ha en hjälpreda eller en extra anställd i ett jordbruksföretag underlättar såklart på flera plan. Men det kräver även en del; att man har tillräckligt god ekonomi samt hittar de personer som är villiga, duktiga och som man kanske framförallt, litar på. Större jordbruksföretag kan inte överleva utan anställd personal. Eventuellt hade de tre största producenterna också kunnat ta hjälp av extrapersonal om de velat och haft ekonomisk möjlighet till.

Analys av metoden

I denna studie har jag tillbringat många timmar hemma hos lantbrukarna, jag har blivit välkomnad med öppna armar och i deras kök har jag fått både mat och fika. Jag är tacksam att jag fick möjligheten att lyssna till deras ord om livet som lantbrukare. Studien bygger på vad jag har hört lantbrukarna berätta och den tolkning jag personligen har gjort av deras ord. De iakttagelserna jag gör är presenterade på ett så vetenskapligt tillförlitligt sätt som möjligt, samtidigt hoppas jag att förmedlingen av lantbrukarnas synpunkter så verklighetsbaserat som möjligt.

Det finns alltid en risk för missförstånd vid tolkningen av en intervju och allt observerande utgår från ett perspektiv, i detta fall mitt perspektiv. Jag har med mig egna erfarenheter, intressen och kunskaper som påverkar min tolkning av vad jag hör och ser. Den vetenskapliga tillförlitligheten ökar med hjälp av att jag har använt citat för att illustrera de intervjuade lantbrukarnas svar. Intervjuerna har skett i deras hemmiljö och handlar om förhållanden som är viktiga för dem. En markägare behöver inte på samma sätt som en person som jobbar i en organisation tänka på vad hans/hennes ord kan få för konsekvenser, och är inte heller beroende av chefer eller kollegor. Jag som intervjuare kommer inte från myndighet eller kommun vilket kan underlätta vid intervjun. Min uppfattning är att det låg i deras intresse att svara sanningsenligt och att det hade varit för ansträngande att medvetet förvränga svaren. Då jag besökte flera gårdar inom samma kommun gav detta en sammanhängande bild av vad som var likt respektive unikt för lantbrukarna.

De semistrukturerade intervjuerna gjorde att jag kunde få ut mer information än om jag hade haft stängda intervjufrågor med bestämda svarsalternativ. Lantbrukaren fick nu lov att utveckla sina erfarenheter och åsikter. Jag hade personligen haft svårt att använda mig av öppna intervjufrågor då syftet med dem

är att kunna formulera bra frågor under gång. Det underlättar att ha en mall, om så en flexibel sådan, så att man kan fokusera på vad den intervjuade berättar istället för att fundera ut nästa fråga.

Avslutande ord

Att ängs- och betesmarker ger en öppen landskapsbild och är trevliga att ströva i är ett av skälen till att bevara dessa marker. Att ängs- och betesmarker hyser livsrum till en stor diversitet av flora och fauna är kanske ännu viktigare. De enskilda arter som finns i dessa växtsamhällen riskerar vi att bli av med om dessa artrika marker försvinner. Betesmarkerna ger också produktion av bete till låg kostnad samtidigt som lantbrukaren kan få ersättning för att hålla dem i hävd.

Denna studie har redogjort för lantbrukarnas erfarenheter och åsikter angående ängs- och betesmarker. Kunskap om lantbrukarens synpunkter krävs för att kunna utveckla regler och kontroller åt ett håll som gynnar de öppna gräsmarkerna. Sveriges och världens stora utmaningar som följer av minskad biologisk mångfald måste få oss att inse allvaret. Vi måste ta hand om vår landsbygd och kanske hantera det på helt nya sätt. Det är trots allt lantbrukaren som är nödvändig för bevarandet av biologisk mångfald i Sveriges ängs- och betesmarker.

Slutsatser

- Utvecklingen går mot färre gårdar, lantbrukare och betesdjur som i sin tur gör att ängs- och betesmarker också minskar.
- Majoriteten av de besökta gårdarna har ingen självklar ersättare och gårdarnas äng- och/eller betesmarker riskeras att inte hållas i hävd i framtiden.
- Lantbrukaren är nyckelfaktorn, djurhållning är nödvändigt för att hålla ängs- och betesmarker i hävd.
- De faktorer som påverkar bevarandet av äng- och betesmarker utifrån de intervjuade lantbrukarnas perspektiv är:
  - Naturliga förutsättningar
  - Personliga och kulturhistoriska värden
  - Samhällsförändringar
  - Lönsamhet
  - Ekonomiska ersättningar för lantbrukare
  - Regler och kontroller
- Lantbrukarens ställning i samhället, vilka beslut som tas på nationell och internationell nivå samt hur bra kontakten mellan lantbrukare och myndigheter är kommer påverka hur ängs- och betesmarkerna sköts i framtiden.

Tack

Alla lantbrukare som har tagit sig tid att ställa upp på intervju och visa mig runt.
Min interna handledare Johanna Alkan Olsson på CEC Centrum för miljö och klimatforskning. Lunds universitet.
Min externa handledare Tord Andersson på Söderåsens Miljöförbund.
Naturvårdsgruppen i Örkelljunga.

Referenser

- Ander, G. 2013. <http://www.lantbruk.com/lantbruk/nast-mest-beroende-av-eu-stodet>. Lantbruk och skogsland. Publicerad 2013-01-04. Hämtad 2015-04-22
- Bernes, Claes. 2011. Biologisk mångfald i Sverige. Monitor 22. Naturvårdsverket. Mölnlycke.
- Dahlström, A., Lennartsson, T., Wissman, J., Frycklund, I. 2008. Biodiversity and traditional land use in south-central Sweden: The significance of management timing. *Environment and History* 14: 385-403
- Denscombe, M. 2009. Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. Studentlitteratur AB. Lund.
- Ekstam, U., Forshed, N. 2000. Svenska naturbetesmarker: historia och ekologi. Naturvårdsverket.
- Emanuelsson, U., Bergendorff, C., Billqvist, M., Carlsson, B., Lewan, N. 2002. Det skånska kulturlandskapet. Naturskyddsföreningen i Skåne. Lund.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson H., Wängnerud L. 2012. Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad. Norstedts Juridik AB. Stockholm.
- Europeiska kommissionen. 2014. Insyn i EU-politiken: Jordbruk. Europeiska unionens publikationsbyrå. Luxemburg.
- Flygare, I., Isacson, M. 2003. Det svenska jordbrukets historia: Jordbruket i välfärdssamhället 1945 – 2000. Natur och kultur/LTs förlag. Örebro.
- Gadd, C. 2000. Det svenska jordbrukets historia: Den agrara revolutionen 1700 – 1870. Natur och kultur/LTs förlag, Borås.

- Gadd, C. 2009. Agrar revolutionen under två sekel. SNS förlag: Pocketbiblioteket nr 41. Danmark.
- Gärdenfors, U. 2010. Rödlistade arter i Sverige 2010 = The 2010 red list of Swedish species. Artdatabanken i samarbete med Naturvårdsverket. Uppsala.
- Helgesson, A. 2013. De skånska ängs- och betesmarkerna i miljöersättningsystemet: Uppföljning av stödanslutning bland markerna i ängs- och betesmarksinventeringen. Rapport 2013:11. Länsstyrelsen Skåne.
- Ihse, M. 2011. Fler träd i hagen – bättre för djuren och jorden. Förutsättningar för en ny definition av ersättningsberättigade svenska betesmarker – principer och kriterier. Naturvetenskapliga fakulteten, Stockholms universitet. Stockholm.
- Jerling, Lenn 1984. Känn ditt land nr 18: Svensk vegetation. Svenska turistföreningen. Stockholm
- Jordbruksverket. 2001. Bete och betesdjur. Jordbruksverket. Falköping.
- Jordbruksverket. 2005. Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004. Rapport 2005:1. SJV offset. Jönköping.
- Jordbruksverket. 2011. Jordbruket i siffror: åren 1866-2007. Jönköping.
- Jordbruksverket. 2012. Hur påverkas natur och kulturvärden av en striktare betesmarksdefinition? Rapport 2012:20. Jordbruksverket. Jönköping.
- Jordbruksverket. 2014. Husdjur i juni 2014. Statistiskt meddelande JO 20 SM 1403.
- Jordbruksverket. 2015a.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/miljoersattningar/nyaersattningar/betesmarkerochslatterangar/vilkenbetesmarkhardu.4.4c6781514b9df8f29e905f7.html>. Senast uppdaterad 2015-04-23. Hämtad 2015-05-01.
- Jordbruksverket. 2015b.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/stodtillgangjordbrukare/villkor.4.57971bc14bbfb4901e1b087.html> Senast uppdaterad 2015-03-25. Hämtad 2015-05-12
- Jordbruksverket. 2015c.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/miljoersattningar>

/pagaendeataganden/betesmarkerochslatterangar/markeredallmannaelersarskildav arden.4.51c5369e120aee363f080001848.html. Senast uppdaterad 2015-02-26. Hämtad 2015-05-10

Jordbruksverket. 2015d.

<http://www.jordbruksverket.se/omjordbruksverket/verksamhetochorganisation/overgripandemalochverksamhet.4.5aec661121e2613852800010081.html>. Senast uppdaterad 2015-04-10. Hämtad 2015-06-05

Kvale, S. 1997. Den kvalitativa forskningsintervjun. Studentlitteratur AB. Lund.

Länsstyrelsen 2015. <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/lantbruk-och-landsbygd/lantbruk/jordbrukarstod/kontroll/Pages/index.aspx>. Hämtad 2015-06-05

May, T. 2001. Samhällsvetenskaplig forskning. Studentlitteratur AB. Lund.

Naturskyddsföreningen 2006. Faktablad: Ängar och ängsvård. Stockholm

Naturvårdsverket 2015a. <http://www.miljomal.se/Vem-gor-vad/Kommunerna/>. Senast uppdaterad 2015-04-02. Hämtad 2015-06-05

Naturvårdsverket 2015b. <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/13-Ett-rikt-odlingslandskap/>. Senast uppdaterad 2015-05-04. Hämtad 2015-06-05

Nitsch, U. 2009. Bönder, myndigheter och naturbetesmarker. CBM:s skriftserie 23. Centrum för biologisk mångfald. Hagmarks mistra. Uppsala.

Schneider, C., Levenskog, P. 2007, Värdefulla ängar och betesmarker i Skåne – En analys av resultatet av Ängs- och betesmarksinventeringen, 2002-2004, med förslag på prioritering av marker för restaureringsinsatser. Länsstyrelsen i Skåne län.

Stenseke, M. 2006. Biodiversity and the local context: linking seminatural grasslands and their future use to social aspects. *Environmental science & policy* 9: 350-359.

Sveriges riksdag. 2015. <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/EUs-jordbrukspolitik/>. Senast uppdaterad 2015-02-06. Hämtad 2015-05-01

Sveriges statistiska centralbyrå. 2010. Markanvändningen i Sverige efter kommun och markanvändningsklass. Vart 5:e år 2010.

Thomsson, H. 2002. Reflexiva intervjuer. Studentlitteratur AB. Lund.

Trost, J. 1993. Kvalitativa intervjuer. Studentlitteratur AB. Lund.

White, R., Murrat, S., Rohweder, M. 2000. Pilot analysis of global ecosystems – grassland ecosystems. World Resources institute, Washington, DC. Washington, USA.

Wärneryd, B. 1993. Att fråga: om frågekonstruktion vid intervjuundersökningar och postenkäter. Statistiska centralbyrån. Örebro.

Örkelljunga kommun. 2008. Översiktsplan Öp07.

Bilaga A

Introduktionsbrev

LUNDS
UNIVERSITET

Utveckling av betesmarker i Örkelljunga Kommun

Hej!

Jag heter Lisa Bülow och är student på Lunds Universitet. Jag skriver till dig för att berätta om mitt examensarbete som handlar om betesmarker i Örkelljunga Kommun med fokus på lantbrukarens perspektiv. För att denna studie ska gå att genomföra behöver jag just dig!

Jag vill försöka ta reda på bland annat:

- Vilka faktorer påverkar en lantbrukares skötsel av betesmarker?
- Hur ser en lantbrukare på miljöersättningen för betesmarker?
- Vad kan förbättras för att underlätta för en lantbrukare att hålla betesmarkerna i hävd?

Jag vill intervjua cirka 10 markägare i Örkelljunga kommun och jag hoppas att du vill bli en av dem. Intervjun kan med fördel utföras hemma hos dig och kommer ta ungefär 1 timme, det går också att utföra den i annan lokal eller över telefon. Jag har skickat med de frågor jag kommer ställa under intervjun för att du ska ha en uppfattning om vad den kommer handla om. I resultatet av undersökningen kommer du vara anonym.

Inom ett par dagar kommer jag ringa upp dig för att förhoppningsvis komma överens om en tid att träffas.

Tack på förhand och jag hoppas att vi träffas!
Lisa Bülow

Detta är mina kontaktuppgifter. Om det är något du undrar, tveka inte att höra av dig!

Lisa Bülow

0763086108

lisa.bulow@gmail.com

Bilaga B

Intervjuguide

Inledning

1. Berätta kort om mig och examensarbetet.
2. Frågeställning, syfte och mål.
3. Berätta att intervjuerna kommer vara anonyma.
4. Fråga om ljudupptagning.

Bakgrundsinformation om brukaren, gården och produktionen

- a. Namn och ålder?
- b. Hur många år har du varit lantbrukare?
- c. Vad har du för företagsinriktning?
- d. Har det skett några förändringar i din produktion under åren?
- e. Hur många hektar mark har du totalt?
- f. Hur många hektar av dem är betesmarker?

Utvecklingen av betesmarker

- a) Vad har du sett hända med betesmarkerna under din uppväxt och tid som lantbrukare?
- b) Vad tror du kommer att hända med markerna i framtiden? Varför tror du det?
- c) Hur ser du på framtiden för betesmarkerna på din gård?
- d) Vad tror du krävs för att de ska hållas i hävd?
- e) Hur ser du på samverkan mellan gårdar gällande betesmarker?

Betesmarkernas användning, skötsel och värde

- a) Hur använder du dina betesmarker?
- b) Vilken betydelse har betesmarkerna för dig?
- c) Vilka faktorer påverkar hur du sköter dina betesmarker?
- d) Hur ser du på betesmarkernas värden i fråga om biologisk mångfald?
- e) Har du haft tidigare betesmarker som inte finns kvar längre? Vad hände med dem? Varför hände det? (Igenväxning, plantering?)

Ekonomiska stöd

- a) Får du ekonomiska stöd för dina betesmarker? För allmän skötsel eller särskild skötsel?
- b) Har du någon gång påverkats av ändrade regler från jordbruksverket angående ekonomiska stöd? Vad har du gjort då?
- c) Hur ser du på de ekonomiska stöden till betesmarker?
- d) Hur fungerar de och hur skulle de kunna förbättras?

Extrafrågor

- a) Hur stor andel av din inkomst är ekonomiska stöd?
- b) Har du några idéer om vad kommunen och/eller naturvårdsgruppen kan göra?

Avslutning

Har du något som du vill tillägga eller någon fråga om intervjun innan vi avslutar? Är det någon fråga jag inte ställt som du trodde jag skulle ställa? Berätta att jag kan skicka ett utkast på intervjun om personen är intresserad av det.

Snöbollsmetoden: Fråga om personen känner till andra lantbrukare i Örkelljunga kommun.

Tacka och avsluta

LUNDS
UNIVERSITET

WWW.CEC.LU.SE
WWW.LU.SE

Lunds universitet

Miljövetenskaplig utbildning
Centrum för miljö- och
klimatforskning
Ekologihuset
223 62 Lund